

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

Integrace hudební výchovy do vyučovacích
předmětů 3. ročníku základní školy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Romana Poláková

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie SLAVÍKOVÁ, CSc.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2017

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Marii SLAVÍKOVÉ, CSc. za její trpělivost, cenné a užitečné rady při vedení mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	1
1 Dítě v mladším školním věku	3
1.1 Hudební zralost	4
1.2 Motivace dítěte	6
1.3 Psychosociální vývoj	7
2 Hudební výchova na základních školách v ČR	11
2.1 Hudební výchova v RVP ZV	13
2.2 Možnosti tvorby ŠVP (3. ročník)	14
2.2.1 Klíčové kompetence	15
2.2.2 Průřezová témata	16
2.2.3 Učební plán	17
2.3 Hudební výchova – cíle výchovně vzdělávací	17
2.4 Hudební výchova – specifika předmětu, vhodné metody	18
3 Integrace jako jeden z principů základního vzdělávání	21
3.1 Objasnění termínu	21
4 Hudební výchova - 3. ročník 2. ZŠ Chodov	24
4.1 Charakteristika 2. ZŠ Chodov	24
4.2 Charakteristika 1. stupně ve 2. ZŠ Chodov	25
4.3 Stávající ŠVP pro 3. ročník (všechny předměty)	26
4.3.1 Postavení HV v ŠVP Naše škola	28
5 Integrace Hudební výchovy do předmětů 3. ročníku	29
5.1 Integrace Hudební výchovy do předmětu Český jazyk	29
5.1.1 Příklady z praxe	29
5.2 Integrace Hudební výchovy do předmětu Anglický jazyk	35
5.2.1 Příklady z praxe	35
5.3 Integrace Hudební výchovy do předmětu Matematika	38
5.3.1 Příklady z praxe	38
5.4 Integrace Hudební výchovy do předmětu Prvouka	43
5.4.1 Příklady z praxe	43
5.5 Integrace Hudební výchova do předmětu Tělesná výchova	46
5.5.1 Příklady z praxe	47
5.6 Integrace Hudební výchova do předmětu Výtvarná výchova	48

5.6.1 Příklady z praxe	49
5.7 Příprava projektového dnu – hudební téma napříč předměty	52
6 Návrh na změnu ve stávajícím ŠVP	55
ZÁVĚR.....	61
POUŽITÁ LITERATURA.....	63
INTERNETOVÉ ZDROJE	65
SEZNAM OBRÁZKŮ	66
RESUMÉ.....	67
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

aj. – a jiné

AJ – Anglický jazyk

apod. – a podobně

AMU – Akademie múzických umění v Praze

ČJ – Český jazyk

ČR – Česká republika

HF – Hudební fakulta

HV – Hudební výchova

IVP – Individuální vzdělávací plán

kap. – kapitola

M – Matematika

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

PC – počítač

PČ – Pracovní činnosti

PdF OSU – Pedagogická fakulta Ostravské univerzity

PdF UP – Pedagogická fakulta Univerzity Palackého

PRV – Prvouka

RVP ZV – Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání

s. – strana

ŠVP – Školní vzdělávací plán

TV – Tělesná výchova

UK – Univerzita Karlova v Praze

VL – Vlastivěda

VV – Výtvarná výchova

ZČU – Západočeská univerzita v Plzni

ZŠ – Základní škola

ZUŠ – Základní umělecká škola

ÚVOD

Současnost přináší do školství nové pohledy. Reformní hnutí plouživě probíhá již od revoluce 1989, přesto situace stagnuje, inovativní postupy se nedaří aplikovat v praxi v takové šíři, jaké by si zasloužilo. Hudební výchova je skvělou příležitostí uplatnit kreativitu pedagoga, rozhybat děti a probouzet jejich vrozené potřeby pohybu a hravosti, podporovat nekonvenční úhly pohledu – zkrátka pomáhat vidět svět v zajímavých souvislostech.

Hudbou lidé komunikují. Hudbou sdělují to, co slovy nelze dost dobře sdělit. Hudba probouzí emoce a fantazii, vyvolává vzpomínky, vytváří imaginaci a pomáhá poznávat své nitro. Hudební výchova ve škole hraje, spolu s ostatními uměleckými obory (výtvarným, literárním, dramatickým, výtvarným), protipól k předmětům naukovým. Když však připustíme, že tyto dva světy lze propojit a s tímto faktem pak začneme v pedagogické práci počítat, pomůže nám to zajistit, aby děti porozuměly snáze světu, ve kterém se každý den pohybují.

Jsem učitelka na prvním stupni základní školy. Praxe mi ukazuje, že děti v mladším školním věku jsou zpravidla otevřené, dobře se motivují, rychle vytvářejí vztahy, v prvním období jsou velmi spontánní, většinou se nestydí projevit se před kolektivem. Tyto okolnosti podporují učební procesy, dají se také lehce využít v motivačních aktivitách. Pokud si pedagog dobře promyslí metodické postupy, pomohou mu k vytvoření živné půdy pro příjem kýžených informací týkajících se i jiných vyučovacích předmětů. Otevírá se tím téma integrace, které je východiskem pro danou problematiku.

Ve své práci se zabývám možnostmi propojení učiva hudební výchovy s probíranými tématy ostatních předmětů. Pro vhled do oblasti je potřeba analyzovat otázku hudebních schopností a psychosociálního vývoje dítěte mladšího školního věku, které tvoří rámec potenciálu, s nímž je nutné v procesu počítat. Důvod, proč jsem si zvolila právě dítě řadící se věkem do třetího ročníku, je ten, že mi skýtá možnost ověřit si fungování popisovaných aktivit souběžně v reáliích své základní školy. Kromě toho, rozsah diplomové práce mi nedovolí provést hlubší analýzu do všech ročníků 1. stupně. Třetí ročník je, dle mého názoru, ideálním prostředím pro podrobnější rozpracování integrace. První dva roky primárního vzdělávání se dítě ve

škole adaptuje, sžívá se s třídní učitelkou, hledá si místo v třídním kolektivu, začíná se orientovat v grafémech a elementárních zdrojích informací. Ke konci období prvního stupně základní školy se, v souvislosti se zráním osobnosti, zase tlumí u některých žáků spontánnost, prepubescence brání prezentovat prožitek před spolužáky, brání tedy projevovat přirozené emoce a naopak je skrývá pod prudkými reakcemi, stydlivostí, smíchem apod.

Nechci tím předeslat, že by ostatní ročníky nebyly vhodné pro integraci. Vývoj dítěte je velmi dynamický a v každém roce věku dítěte je nutné směřovat didaktiku vzhledem k aktuálnímu stupni tohoto vývoje (ohled na věkové zvláštnosti). Proto je možné přijmout určitá **obecná východiska pro integraci**, naučit se hledat a nacházet vazby mezi předměty, naučit se pracovat s dětmi určitým osobním stylem. V každém ročníku je možné svým originálním způsobem integraci vytvářet v závislosti na kurikulu jednotlivých předmětů.

Tato práce nabízí rozpracovaná teoretická východiska integrace hudební výchovy do kurikula 3. ročníku základní školy, ale její součástí jsou i konkrétní metody a popisy aktivit, které tuto integraci zajišťují. Předpokládám, že práce může být zdrojem inspirace pro kolegy naší školy, neboť ji předložím v rámci pedagogické diskurzivity metodickému sdružení. V neposlední řadě ji mohou využít i ostatní zájemci z řad pedagogů, kteří by chtěli výuku ozvláštnit a nevědí, jak na to.

Vzhledem k charakteru práce jsem stanovila tyto dílčí cíle:

- **pomocí studia odborné literatury vhlédnout do problematiky hudební zralosti na pozadí vývoje dítěte v mladším školním věku, věnovat se zejména vývoji psychosociálnímu;**
- **analyzovat obsah předmětu hudební výchova v RVP ZV a sledovat možnosti tvorby ŠVP.**

Hlavní cíle diplomové práce:

- **definovat pojem integrace ve vyučování a hledat možnosti jejího uplatnění;**
- **předložit vhodné metody a didaktické podněty k integraci hudební výchovy do všech předmětů 3. ročníku ZŠ;**
- **navrhnout změny ve stávajícím ŠVP 2. ZŠ v Chodově.**

1 Dítě v mladším školním věku

Období mladšího školního věku je charakteristické zrychleným biologickým i psychickým vývojem. Navíc zařazení do školního procesu je pro dítě velkou zkouškou z hlediska sociálního zrání, protože se stává členem nové sociální skupiny a hledá v ní své místo a uplatnění. Na dítě jsou kladeny nové požadavky, které jsou živě reflektovány rodinou, což je oproti situaci v mateřské škole velkou změnou. Dítě je konfrontováno s vlastními pocity úspěchu či neúspěchu, jenž jsou rovněž vyvažovány a doladovány reakcí rodiny.

Nás však zajímá především komplexní stav dětské osobnosti vzhledem k možnostem uplatňovat své hudební schopnosti a rozvíjet je ve školním prostředí.

„Oproti předškolnímu věku se stabilizuje citové prožívání. (...) Dítě je plně disponováno k hudebně tvořivým projevům, nejčastěji pěveckým, hudebně pohybovým nebo instrumentálním, a dostává-li se mu dostatečné motivace, vedení a podpory ze strany učitele, stává se hudebně tvořivý projev mocným prostředkem seberealizace dítěte jak v tomto věku, tak i pro celý další osobnostní růst.“¹

Holas² uvádí, že míru hudebního nadání určují dvě základní složky: složku **předpokladovou** (tělesné vlastnosti, všeobecné a hudební schopnosti, hudební dovednosti, návyky a vědomosti) a složku **aktivační** (volní vlastnosti, zaměření osobnosti, motivace, zájmy apod.) Jednotlivé složky jsou pak ve vzájemném vztahu a je mezi nimi souvislost.

Na základě zralosti jednotlivých složek osobnosti je možné vysledovat i stupeň **hudební zralosti**.

---

¹ SLAVÍKOVÁ, M. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků ZŠ*. Plzeň: ZČU, 2003. 58 s. ISBN 80-7043-261-6.

² HOLAS, M.: *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 28 s. ISBN 80-85883-08-2.

1.1 Hudební zralost

„Vstup dítěte do školy je důležitým mezníkem v jeho biopsychickém a sociálním vývoji a vlivem soustavné hudební výchovy i v jeho rozvoji hudebním. Kvalitní hudební výchova podmiňuje a urychluje nejen hudební rozvoj, ale působí kladně i v celkovém psychickém vývoji dětí. Může však být úspěšná jen tehdy, dosáhne-li dítě při vstupu do školy určité školní připravenosti (zralosti), která má odpovídat požadavkům vyučování.“³

Holas⁴ považuje za základ hudebních schopností **potencialitu žáka**, čili intenzitu prožívání, senzitivitu vůči podnětům, paměťové schopnosti, rozsah, hloubku, dynamiku a koordinaci reakcí. Žák by měl mít dále určitou **výkonovou kapacitu**, tj. přesnost, rychlost, dynamiku a intenzitu reakcí a úroveň fantazijních procesů. Neobejde se ale ani bez **kompetencí**, které tvoří celistvost a proporčnost osobnosti umožňující účelné propojení všech složek psychiky (motivace, rozsah činností, systém hodnotících kritérií a vkusových preferencí, celková rozvinutost osobnosti projevující se např. v uměleckých činnostech).

Obsah hudební výchovy dítě splňuje na základě úrovně své individuální hudebnosti. Hudebnost je soubor **hudebních schopností** (získaná struktura), podmíněných **vlohami** (vrozené potence). Hudební schopnosti patří do speciálních schopností a jsou to předpoklady duševního charakteru. Holas⁵ například hudební schopnosti klasifikuje jako hudební sluch (sluchově percepční a sluchově motorické schopnosti), hudební cítění (rytmické, tonální a harmonické cítění), hudebně intelektové schopnosti (hudební paměť, hudební představivost, hudební myšlení), hudebně tvořivé schopnosti (fantazie, fluence, flexibilita, senzitivita, originalita, elaborace, integrace apod.). Oproti tomu **hudební vlohy** jsou anatomické a neurofyziologické danosti, kterými v určité míře disponuje každé fyzicky i psychicky zdravé dítě natolik, aby plnilo cíle hudební výchovy. Trénováním je možné vlohy rozvíjet až ke vzniku hudební schopnosti.

---

³ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 364 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

⁴ HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 29 – 23 s. ISBN 80-85883-08-2.

⁵ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 53 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

Svoji roli hraje i úroveň **hudebních dovedností**. Mezi ně řadíme dovednosti sluchové, rytmické, pěvecké, intonační, instrumentální, hudebně pohybové, hudebně tvořivé a poslechové. Ty jsou závislé na míře všeobecných i hudebních a hudebně tvořivých schopností, ale také na hudebních vědomostech. Jádrem procesu je pak spolupráce mezi smyslovými orgány, centrální nervovou soustavou a motorickým aparátem každé osobnosti.

Sedlák⁶ upozorňuje, že „*zrání se urychluje učením, získáváním zkušeností, a proces hudební výchovy je zase rychlý, hospodárny a úspěšný tehdy, když dítě dosáhlo potřebné zralosti.*“

V hudební zralosti hrají velkou roli pohybové funkce a senzoricke-motorické reakce, které umožňují rozvoj všech hudebních schopností. Je však také potřeba počítat s tím, že stupeň hudebních schopností vykazuje při nástupu dítěte do školy velké individuální rozdíly, které jsou způsobeny nestejným genetickým základem a různými vlivy sociálního prostředí. Hudební profil jedince je determinován **jednotou činností percepčních, reprodukčních a produkčních**⁷.

Při vstupu do školy je, podle Sedláka⁸, dítě vybaveno těmito **hudebními schopnostmi**: základní orientace v melodii, schopnost soustředit se k výškovému vnímání (tónová relace), rozvinuté tonální citění, existence základních hudebních představ, rozvinutá hudební paměť (poslechne minimálně dva tóny a umí je reprodukovat), má přiměřené rytmické citění a motoriku (pochoduje, rytmizuje, mění tempo aj.), má pěvecké dovednosti (reprodukuje, imituje, melodizuje říkadlo aj.), má elementární tvůrčí projevy (rytmické spontánní projevy, elementární pohybová invence – např. hra na tělo apod.), má předpoklady pro elementární instrumentální činnost (např. rozdělí čtvrt'ovou dobu na dvě osminy).⁹

Sedlák, Váňová¹⁰ uvádějí, že pro účely hudebně výchovné praxe je vhodná tato upravená klasifikace hudebních schopností: hudební sluch, hudební citění neboli smysly pro hudebně výrazové prostředky (citění rytmu, tónů, harmonie), hudebně

---

⁶ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. 25 s. Bez ISBN. 02-289-74.

⁷ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 67 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

⁸ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. 90 – 92 s. Bez ISBN. 02-289-74.

⁹ SEDLÁK se odkazuje na výzkum proveden u sta žáků v r. 1962 – Zkoumání hudební zralosti.

¹⁰ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 68 – 69 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

intelektové schopnosti (hudební paměť, představivost, myšlení), hudebně tvořivé schopnosti (fantazie, senzitivita, originalita apod.).

Všechny tyto schopnosti je možné využít na pozadí různých výukových témat. Pedagog musí mít na paměti, že **schopnosti jsou vrozené i získané**. Na této skutečnosti se dají stavět didaktické postupy.

1.2 Motivace dítěte

Motivace je v procesu vyučování vždy jednou ze zásadních faktorů, které ovlivňují efektivitu učení. Motivace je hnací motor každé osobnosti. Ačkoliv individuality subjektů předpokládají specifické podněty, jež jsou více či méně motivující, je jisté, že vedle nich existují i obecná jednotná pravidla pro motivaci dětí mladšího školního věku.

Podle Holase¹¹ je nutné dodržovat **kritérium přiměřenosti**, tedy respektovat vyváženost mezi požadavkem pedagoga a schopnostmi a dovednostmi žáka. Důležité je i **kritérium srozumitelnosti**, tj. hlídat si náročnost, způsob prezentace, ověřitelnost apod. Přistupuje i **kritérium pestrosti**, čili výběr a způsob zadávání jednotlivých úkolů. Nesmí dojít ke stereotypům a stále se opakujícímu monotónnímu výkladu. Hudební výchova má oproti naukovým předmětům ještě **kritérium esteticko - výchovné hodnoty**, které by mělo zajistit obohacení dítěte o emocionální prožitky, ovšem v rámci jeho kapacity dané věkovým rámcem.

Motivaci ovlivňují: obsah a rozsah učiva, osobnost učitele a jeho způsob komunikace, didaktické postupy (barvitost), pravidla chování a jejich dodržování, klima dané prostředím a sociálními aspekty, způsoby hodnocení.

Vágnerová¹² uvádí, že motivace žáka závisí na tom, jaký má tato činnost pro jedince význam (ocenění rodiny, vlastní vztah ke vzdělání, vývoj vnitřní motivace). Tvrdí, že pocit **úspěchu** obvykle posiluje pozitivní motivaci žáka. Hodnota výkonu je přitom *relativní*, neboť závisí na osobním standardu toho kterého žáka. Motivace je podle Vágnerové ovlivňována několika základními předpoklady:

---

¹¹ HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 33 – 35 s. ISBN 80-85883-08-2.

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. 174 - 186 s. ISBN 80-246-0181-8.

- dítě má/nemá uspokojené základní fyziologické potřeby (např. jsou zdravé, odpočínuté);
- dítě je zvědavé (potřeba nových podnětů);
- má potřebu jistoty a bezpečí (cítí se ve třídě dobře, příjemně);
- má potřebu určité pozice v kolektivu (někam patří, je přijímáno spolužáky i učitelem);
- potřeba pozitivního hodnocení (pozor na závislost na pochvale – odměně);
- potřeba smysluplnosti učení (tvorba postoje k učivu);
- potřeba sebeaktualizace, seberealizace.

Většina definovaných bodů se týká tvorby sociálního klimatu a také budování vnitřní motivace žáka. Touto problematikou se v současnosti obšírně věnuje Jana Nováčková, která způsobila revoluci v problematice vzniku a vývoje vnitřní motivace žáků. Kopřiva, Nováčková¹³ se v kultovní knize *Respektovat a být respektován* zabývají tím, jak vytvořit příjemné sociální klima a vztahy. Podle autorů je nutnou podmínkou pocit bezpečí (výrazně upozorňuje na riziko odměn a trestů) a budování důvěry na partnerské – nikoliv mocenské bázi; společné vytváření pravidel pro veškeré dění ve třídě; rozvíjení sociálních a komunikačních dovedností (komunitní kruh, eliminace chybných komunikačních schémat); spoluúčast dětí na rozhodování o věcech, které se jich týkají; kooperativní výuka (zejména práce v týmech); reflexe procesu učení (zpětná vazba a její způsoby hrají velkou roli). Ve třídě se podle Nováčkové musí utvářet *nesoutěživé prostředí* (tj. takového prostředí, kdy jeden nebo více žáků nevíteží na úkor svého spolužáka).

1.3 Psychosociální vývoj

Sedlák¹⁴ tvrdí¹⁵, že každé dítě, normálně duševně i tělesně zralé, je dispozičně vybaveno alespoň v takové kvalitě, aby se mohlo hudebně rozvíjet, zpívat a splnit požadavky obecné hudební výchovy na základní škole. Harmonický rozvoj osobnosti je vždy nutné chápat ve vzájemné součinnosti obecných a speciálních vlastností.

¹³ KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J. et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. 243 – 256 s. ISBN 80-901873-7-4.

¹⁴ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. 36 s. Bez ISBN. 02-289-74.

¹⁵ Odkazuje se na hudebně psychologické výzkumy (Rosamund P. G. Shutter, 1968, A. Bentley, 1969).

Hudba působí na člověka, potažmo i na dítě, mimo jiné i fyziologicky. Akustické podněty zasahují smyslové orgány a celou oblast psychiky. Dokáží otrást celým tělem, rytmus podněcuje motorická centra, vyvolává pohybové reakce a nutí k tanečním pohybům. Melodie zase rozehrává afektivní oblast a rozvíjí hudební myšlení. Prožitek atakuje celou oblast psychiky a takové duševní struktury a vnitřní síly, které v ostatních kognitivních procesech zůstávají téměř nedotčeny. Dochází také k psychofyziologické relaxaci, rozvíjí se představivost, paměť, uvolňuje se fantazie a vnitřní energie. Hudba se často dostává do souladu s aktuální náladou subjektu, s jeho myšlenkami a celkovým rozpoložením. Tyto stavy a procesy se dají zase zpětnovazebně vyjádřit vlastní hudební seberealizací, např. zpěvem. Tak dochází k objektivizaci lidských obsahů, citových hnutí a k uvolnění tvořivých sil člověka. Hudba umožňuje citové kontakty a často se využívá k hudební terapii (muzikoterapie), neboť může působit jako prevence emoční deprivace a pomoci napravovat narušený psychický proces.

Holas¹⁶ se domnívá, že mezi **základní faktory tvořivosti**, v souvislosti s hudebně tvořivými schopnostmi, patří obvykle emocionální citlivost, problémová senzitivita, plynulost a pružnost myšlení, originalita, schopnost propracovat detaily a schopnost přetvořit objekt tak, aby získal nový význam.

Z těchto důvodů je důležité, abych svou pozornost ve vývoji dětské osobnosti věnovala zejména psychosociální zralosti. Z psychických procesů jsem vybrala ty, které se hudební zralosti týkají nejvíce:

- **sluchové vnímání;** patří sem *vnímání hudební výšky, délky, síly, barvy; schopnost hudební paměti; motorické schopnosti umožňující realizovat zvukovou představu hlasem nebo na nástroj, analyzační schopnosti pro vnímání a chápání hudby* (souvislost s myšlením a fantazií);

Vágnerová¹⁷ uvádí, že dítě školního věku dekóduje podnětové pole způsobem odpovídajícím celkové úrovni jeho rozumových schopností, školák tedy přijímá (na své vlastní úrovni) okolí svými smysly, ale při hodnocení vnímaného objektu nabývá na významu koordinace a integrace různých způsobů vnímání,

---

¹⁶ HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 31 s. ISBN 80-85883-08-2.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. 46 s. ISBN 80-246-0181-8.

hlavně zrakového a sluchového; dá se tedy říci, že je pro dítě důležité, aby nejen slyšelo, ale i vidělo;

hudební vývoj mladšího školního věku - zrání korových částí sluchového analyzátoru; obrysové, povšechné vnímání hudby přechází v analytické (pochopení vztahů mezi částí a celkem); vlivem poslechových činností vzrůstá i pozornost dítěte; roste kapacita a funkce hudební paměti; systematická pěvecká výchova vede k značnému zvětšování hlasového rozsahu; potřeba rozvíjet dětskou hudební tvořivost;

orientace v hudebním prostoru (7 – 10 let); fáze analyticko-syntetická: upevňování tonálního cítění, rozvoj smyslu pro intervalitu; rozvoj schopnosti chápat vícehlasou hudbu, rozvoj smyslu pro funkčnost hudebně výrazových prostředků; upevnění základních senzomotorických (nástrojových) dovedností; rozvoj smyslu pro symetrii hudební věty.

- **myšlení;** žák mladšího školního věku se řídí základními zákony logiky (konkrétní logické operace) a respektuje vlastnosti poznávané reality, je realistou; opouští ho egocentrismus; ve svých úvahách vychází nejraději ze své vlastní zkušenosti; posuzuje skutečnost podle více hledisek – bere v úvahu různé souvislosti; postupně se vyvíjí analogické myšlení (umí zobecnit na základně dílčích poznatků); začíná užívat dedukci a kombinaci; malý školák není *schopen adekvátního sebehodnocení*, nedokáže odhadnout obtížnost úkolu ani naplánovat vhodnou strategii¹⁸ ;

verbální myšlení – 3. třída: porozumění a orientace v širších kontextech, rozvoj schopností verbalizovat vlastnosti a vztahy mezi předměty a ději, význam slova umí vymezit výčtem různých charakteristik nebo vztahů k realitě¹⁹ ;

- **paměť a učení;** kapacita paměti roste s věkem; paměťové funkce se intenzivně rozvíjejí mezi 6 – 12 lety; děti si pamatují více, když mohou *využít logických souvislostí*; rychlost zpracování informací je závislá na věku – významně se zlepšuje mezi 6. – 12. rokem; novým *paměťovým strategiím* se děti učí nejlépe ve známé situaci a se známým materiálem; *kvalita zapamatování* závisí na

---

¹⁸VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. 48 - 58 s. ISBN 80-246-0181-8.

¹⁹ PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE: *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: UK, Karolinum, 2005. 112 – 114 s. ISBN 80-246-0924-X.

způsobu zpracování informací; zapamatování usnadňují dřívější zkušenosti; vliv zkušenosti se projeví i ve smyslu pozitivního působení známého kontextu; proces zapamatování usnadňuje nejenom známé prostředí, ale i stejné dění, tzv. scénář; začínající školáci (6-8 let) se ještě nedovedou učit. Jejich paměť funguje převážně mechanicky; žáci středního školního věku (9-11 let) lépe rozlišují podstatné a nepodstatné informace – pokud jsou k této strategii vedené, umějí si rozdělit učivo na části podle souvislostí (ubývá tendence mechanického učení); strategie vybavování uplatňuje reprodukci – v období mladšího školního věku jde především o využívání asociací, které mohou vybavení usnadnit²⁰;

3. třída - reprodukuje přečtenou větu tvořenou z 8 – 9 slov, zapamatují si věty logické, foneticky nekomplikované, obsahově „představitelné“²¹ ;

- **pozornost;** pozornost upoutávají věci nové, srozumitelné a atraktivní; pozornost upoutávají vnější i vnitřní podněty – záleží na *kvalitě podnětu* (!); vizuální podněty – výhoda je, že se dítě může dlouho soustředit a postřehnout i detaily (rolí hraje úroveň poznávacích schopností); sluchové podněty – schopnost autoregulace vlastní pozornosti se zlepšuje mezi 8. – 11. rokem (nevýhoda je, že má dítě jedinou šanci pro zachycení podstaty, protože podnět zazní zpravidla jen jednou, řeč je zejména o mluveném slově); kvalita pozornosti je vývojově podmíněna – v 10 letech se dítě soustředí 10 – 15 minut na zajímavou látku; *soustředění na úkol podporuje komplexnější aktivita*²² ;
- **představivost a fantazie;** produktem hudební představivosti jsou hudební představy (vybavené obrazy předmětů a jevů, které byly získány zkušeností při jejich vnímání); závislost představ na paměti; představa je výsledek vnitřní aktivity psychického zpracování – nemusí se shodovat s vjemem; fantazijní představy zpracovávají paměťové obrazy velmi svobodně a tvořivě; v oblasti hudby dělíme představy na sluchové, zrakové a pohybové; trvání představ může

---

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. 78 – 87 s. ISBN 80-246-0181-8.

²¹ PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: UK, Karolinum, 2005. 112 – 114 s. ISBN 80-246-0924-X.

²² VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. 92 – 99 s. ISBN 80-246-0181-8.

být dlouhodobé i krátkodobé a jejich vybavení se osvětluje asociačními zákony současnosti, následnosti, podobnosti a kontrastu²³ ;

- **abstraktně vizuální prostředí – 3. třída:** kresebná imitace ustupuje ve prospěch produktivnějších činností, dokáže dodržet symetričnost, nápodoba kresby trojrozměrných těles je teprve ve vývoji²⁴ .

2 Hudební výchova na základních školách v ČR

*„Hlavním úkolem hudební výchovy je komplexní rozvoj hudebního nadání žáka. **Hudební nadání** považujeme za specifickou vlastnost osobnosti. (...) Hudební nadání v sobě spojuje jak schopnosti emocionálního prožitku při vnímání hudby, které stimulují rozvoj hudebních potřeb a zájmů jedince, tak i schopnosti samostatného učení a tvořivého osvojování hudby, jež mají vliv na formování jeho hudebního vkusu a podílejí se na rozvoji speciálních hudebních a hudebně tvořivých schopností.“²⁵*

Činnosti v předmětu Hudební výchova se dají lapidárně rozdělit na *interpretační, receptivní a produkční*.

Interpretační činnosti jsou na první stupni ZŠ spojeny nejčasněji s nácvikem jednohlasé písně. Tu je možné provádět třemi možnými způsoby²⁶ : *vokální imitací* (nápodobou), *vokální intonací* (zpěv podle not), *smíšeným postupem* (spojení intonace s imitací). V nejnižších ročnících se realizuje z logických důvodů zejména vokálně imitační metoda. Ve vyšších ročnících znalost a zkušenost dovolí zapojit i čtení z not.

Receptivní činnosti umožňují žákovi – pomocí svých schopností a dovedností – interpretovat hudební produkt (skladbu). K takové interpretaci se

---

²³ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 174 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

²⁴ PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: UK, Karolinum, 2005. 112 – 114 s. ISBN 80-246-0924-X.

²⁵ HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 29 s. ISBN 80-85883-08-2.

²⁶ SYNEK, V. *Didaktika Hudební výchovy I*. Olomouc: PdF UP, 2004. 23 s. ISBN 80-244-0972-0.

prostřednictvím *vlastní kreativity, fantazie a zkušenosti* učí používat vhodná slova, výtvarné a pohybové prostředky nebo třeba nástroje dramatické výchovy.

Produkční činnost zahrnuje činnost vokální, instrumentální i hudebně-pohybovou. Základem je osobní invence směřující k *vlastní tvorbě* (produkcí). Lze sem, do jisté míry, řadit také činnosti *improvizační*. Při takové činnosti již žák úročí zkušenost s rytmicí, imitací, případně i intonací, zapojuje smyslové orgány a mobilizuje myšlení, paměť a představivost. Plně se projeví hudební schopnosti.

Fryščák²⁷ upozorňuje na to, že se v současnosti ve školách méně zpívá, že upadají pěvecké schopnosti učitelů a učitelek. Tvrdí, že vlivem negativních vzorů, které na nás chrlí média, dochází k autodestrukci dětského hlasu a časy, kdy byli v rodinách zpívající rodiče a ve školách zpívající učitelé, jsou pryč. Zcela s tím nesouhlasím, ačkoliv z praxe vím, že mnoho učitelek využívá interaktivní tabuli pro prezentaci ukázek určité hudby více než dříve. Autentický živý zpěv je však na prvním stupni, hlavně v prvním období, slyšet velmi často, už proto, že se malé děti nedokážou dlouho soustředit na jednu činnost a pedagogové prokládají práci v lavici (psaní, čtení, počítání) krátkými pěveckými vstupy – jen tak, s bubínkem v ruce. Praxe učitelky na prvním stupni mě také přesvědčila, že mnoho dětí navštěvuje ZUŠ v oborech výuky hry na hudební nástroje. Takové děti jsou z domova podněcovány k muzikálnosti a není výjimkou, že se v těchto rodinách hodně hraje či zpívá.

V samotné výuce je rovněž dostatek prostoru pro využití hudebního rozvíjení žáků. Například poměrně nová metoda výuky čtení SFUMATO (první třída) využívá vytvoření melodie jednotlivých písmenek i celých vět a je výukou do jisté míry muzikální (i ve smyslu rytmickém) a rovněž podporuje hlasovou výchovu dětí – striktně dbá na správnou výslovnost a oproti jiným metodám nezvyklou hlasitost při artikulaci čteného. Matematika zase nabízí rytmizování při početních úkonech (viz kap. 5.2), v Prvouce lze např. asociovat krásu přírody pomocí hudby. Zkrátka, v každém oboru je možné nalézt místo pro rozvoj hudebnosti a propojování učiva s rytmy a melodiemi. Dá se tedy říct, že hudební výchova probíhá na prvním stupni ZŠ jak v tradiční formě, tedy v rámci předmětu Hudební výchova, tak okrajově – v předmětech zahrnujících výuku jiných oborů.

---

²⁷ FRYŠČÁK, J. *Hlasová výchova dítěte*. Ostrava: PdF OSU, 2003. 3 s. Skriptum. Bez ISBN.

2.1 Hudební výchova v RVP ZV

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)²⁸ je kurikulární program vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, který závazně předepisuje základním školám České republiky rámec obsahu a rozsahu (hodinové dotace) jednotlivých vyučovacích předmětů. RVP uvádí, co by měli, po ukončení vzdělávání, žáci umět, co by měli být schopni dělat, jak se mají projevovat, jaké mají mít vědomosti, dovednosti, návyky a postoje. RVP popisuje jednotlivé kompetence k učení (tj. způsobilosti), které však musejí provázet každý vyučující předmět. V *Příloze 1* je přiložena část RVP, která se týká Hudební výchovy (HV) na prvním stupni základní školy.

RVP ZV je rozdělen na jednotlivé vzdělávací oblasti. Hudební výchova spadá do oblasti Umění a kultura. Zde jsou žáci konfrontováni s různými výrazovými prostředky jak z okruhu výtvarného a hudebního umění, tak s prostředky umění dramatického a literárního. Žáci se učí poznávat hranice vlastní kreativity a nalézají nástroje pro osobní sebevyjadřování. Různá umělecká díla se snaží hodnotit a svobodně formulovat vlastní názor. Hledají zákonitosti tvorby a sami jsou vedeny k volné produkci, skrze niž mohou ti nejtalentovanější vyzrát v mladé umělce...

Integraci, kterou vidím jako propojování a nalézání přirozených vazeb mezi předměty, zajišťují tzv. *průřezová témata*.

RVP ZV definuje tato průřezová témata²⁹:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

Učivo je rozděleno na vokálně instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti a v tomto rámci jsou popsány jednotlivá konkrétní témata

---

²⁸ RVP ZV; Praha: MŠMT [online]. Dostupné z [cit. 2016-09-10]: www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani

²⁹ RVP ZV; Praha: MŠMT [online]. Dostupné z [cit. 2016-09-10]: www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/prurezova-temata-rvp-zv

učení. Náplň předmětu žáky vede obecně k porozumění hudby, ale také pomáhá rozvíjet jejich aktivní vnímání. Během učebního procesu žáci vnímají, produkují i reflektují.

2.2 Možnosti tvorby ŠVP (3. ročník)

Školní vzdělávací program (ŠVP) je učební dokument školy, podle kterého je uskutečňována výuka každé konkrétní školy. ŠVP si zpracovává sama škola tak, aby odpovídal obsahům RVP. Při tvorbě ŠVP se berou v úvahu různé faktory; vize vedení školy i zřizovatele se uskutečňují s ohledem na geografické a sociokulturní prostředí školy a nejbližšího okolí, na situaci regionálního trhu práce, na dostupnost středních, popř. vysokých škol, na materiální vybavení školy, složení pedagogického sboru apod.

ŠVP je dílem pedagogů školy, schvaluje ho ředitel. ŠVP je dokument, který je možné doplňovat, předělávat, modifikovat. Změny schvaluje školská rada. S obsahem ŠVP se může seznámit kterýkoliv zájemce z řad pedagogů, učitelů, žáků i široké veřejnosti.

Náplň ŠVP a jeho kompatibilitu s RVP kontroluje a hodnotí Česká školní inspekce.

První stupeň je v RVP rozdělen na dvě období: do prvního období spadá 1., 2. a 3. ročník, do druhého období pak 4. a 5. ročník. V prvním období jsou žáci na jiné vývojové úrovni, s prostředím jednotlivých oborů se seznamují a získávají zcela základní znalosti a dovednosti, které ve druhém období již rozšiřují a na žáky jsou pak kladeny o něco vyšší nároky. Pro tvorbu ŠVP je důležité uvědomit si, zda škola chce mít umělecké, sportovní, matematické, jazykové (aj.) zaměření s rozšířenou výukou vybraného oboru, či zda půjde cestou rovnocenně všeobecného vzdělání, tj. klasický program bez speciálního užšího zacílení. Předpokládám, že poslední zmíněná skupina škol bude většinová, proto zvolím pro obecné východisko tradiční pojetí.

ŠVP definuje identifikační údaje školy, charakteristiku školy, charakteristiku (zaměření) ŠVP, klíčové kompetence a učební plán, dále didakticky rozpracovává vzdělávací obsahy jednotlivých předmětů (učební osnovy) a kritéria hodnocení a autoevaluace.

2.2.1 Klíčové kompetence

Charakteristika klíčových kompetencí vzhledem k výuce Hudební výchovy:

- *kompetence k učení*; žáci jsou podněcováni k vlastní reflexi, učí se zorganizovat si a plánovat pracovní činnosti, žákům jsou zadávány individuální projekty s předem stanovenými kritérii hodnocení, žáci získávají zkušenosti hledáním vhodných výukových materiálů – učí se s nimi pracovat a zpětně práci hodnotit;
- *kompetence k řešení problémů*; žáci mají možnost vybírat si z nabízených forem práce, učí se pracovat s pracovními listy, jsou vedeni k umění uspořádat si pracovní prostor a zvolit pracovní pomůcky, dostávají úkoly s možností plnění mimo školní prostředí, žákům jsou zadávány osobní úkoly (individuálně) k upevnování a tvorbě vlastní zodpovědnosti;
- *kompetence komunikativní*; žáci jsou často nabádáni k týmové práci – nalézají své hranice a role v menší skupině i v celém třídním kolektivu, v rámci HV se volí takové činnosti, které umožňují vzájemnou pomoc a kooperaci, dovednost komunikace se rozvíjí při hodnocení činností, reflektování průběhu hodin, v hodinách HV se používají i některé metody dramatické výchovy (např. s prvky rytmizování) a kultivuje se řeč samotná; žák pozorně naslouchá ostatním spolužákům;
- *kompetence sociální a personální*; žákům jsou dány příležitosti, aby pozitivně ovlivňovali práci v týmu a zažívali pocit úspěchu osobního i kolektivního; žáci se zapojují do mimoškolních soutěží a dává se jim tak možnost zažít pýchu k příslušnosti své školy;
- *kompetence občanské*; žáci navštěvují kulturní akce (divadlo, koncerty) a učí se pravidlům společenského chování; žáci jsou vedeni k respektování národnostních a kulturních rozdílů, např. při poslechu hudby z různých částí světa;
- *kompetence pracovní*; žáci formují své pracovní dovednosti spojené s hudbou a hudebními zážitky – chápou limity pro práci dané podmínkami, dostávají prostor pro vlastní tvorbu a její ztvárnění; používá pracovní nástroje a materiál s respektem ke svému vlastnímu bezpečí a k bezpečí ostatních členů kolektivu (např. při výrobě hudebních nástrojů).

Jednotlivé kompetence se samozřejmě prolínají a navazují na sebe – občas se mezi nimi hledá hranice jen velmi ztěžka. Při popisu konkrétních činností (kap. 3) se kompetence dají lépe definovat. V ŠVP bývají kompetence prezentovány převážně obecně tak, aby byly přenositelné do celého vyučování komplexně. Pedagog by měl mít ponětí o tom, jaká, nebo jaké kompetence jsou v konkrétní vyučovací hodině plněny.

2.2.2 Průřezová témata

„Průřezová témata se realizují v průběhu 1. a 2. stupně v libovolných ročnících tak, aby na konci 1. stupně i na konci 2. stupně žáci prošli všemi průřezovými tématy.“³⁰

Pro uskutečnění průřezových témat se používají tři možnosti:

- integrace obsahů průřezového tématu do vzdělávací náplně vyučovacího předmětu;
- vyhlášení tematického projektu (krátkodobého, dlouhodobého, třídního, celoškolského, individuálního, meziškolského apod.);
- samostatným předmětem;
- kombinacemi např.: předmět doplněn projektem, integrace doplněna projektem.

Hudební vzdělávání bývá nejčastěji začleněno v ŠVP 3. ročníku jako předmět Hudební výchova s časovou dotací jedné hodiny týdně. Jsou však i ZŠ spojené se ZUŠ, kde jsou umělecké předměty rozšířené pomocí disponibilních hodin (viz výše). Pro tradiční školu je vhodné zvolit *integraci v kombinaci s jednotlivými projekty*.

3. ročník nemusí být časovým úsekem, kam se včlení všechna průřezová témata, je nutné, aby se s nimi (se všemi) žáci setkali během prvního stupně ve kterémkoliv předmětu. V rámci řešeného předmětu se přímo nabízí využití *Osobnostní a sociální výchovy* (cílený rozvoj vlastních schopností), *Multikulturní výchovy* (hudební tradice a zvyky odlišných kultur) a *Mediální výchovy* (naučit se generovat kvalitní informace). Integrace však umožňuje mnohem více.

---

³⁰KOL. AUTORŮ. *Manuál pro tvorbu ŠVP pro ZV*. Praha: TAURIS, VÚP, 2005. 38 s.

2.2.3 Učební plán

Vzdělávací plán Umění a kultura je ve 3. ročníku většinou *pojatý rozdělením na předmět Hudební výchova (1 hodina týdně) a předmět Výtvarná výchova (1 hodina týdně)*, některé školy si vytvoří i předmět Dramatická výchova, ale jak je z RVP ZV patrné, možností je více.

2.3 Hudební výchova – cíle výchovně vzdělávací

Učební osnovy konkrétního vyučovacího předmětu v ŠVP obsahují, kromě jeho názvu (Hudební výchova), i jeho charakteristiku a vzdělávací obsah.

Když se zaměřím přímo na **obsahovou výuku** předmětu Hudební výchova, měla by obsahovat činnost *poslechovou, pěveckou, instrumentální a hudebně-pohybovou*³¹.

Příklad viz Příloha 2 (*Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu HV*).

Malý slovník základních pojmů hudební pedagogiky³² a hudební psychologie uvádí, že „základem všeobecné hudební výchovy je výchova hlasová, pěvecká, intonační, rozvoj hudebně tvořivých schopností, poslechových zkušeností a dovedností.“

Cíle hudebního vzdělávání nejen ve 3. ročníku ZŠ by mohly být definovány takto:

- naučit žáky čistě a výrazně zpívat vybrané písně dětského repertoáru s ohledem na hlasový rozsah ve vyšších tónech u mladších dětí;
- rozvíjet hudební sluch pomocí poslechu, zpěvu, rytmických cvičení i vlastní tvorby;
- zvyšovat přehled o dění na současné hudební scéně poslechem písní různých žánrů (klasická vážná hudba, lidové písně, moderní hudba) – pěstovat živý zájem o hudbu;

---

³¹KODEJŠKA, M. *Interaktivní hudební výchova dítěte v předškolním věku*. Praha: PdF UK, 2002. 41 – 45 s. Skriptum. Bez ISBN.

³²HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů hudební pedagogiky a hudební psychologie*. Praha: HF AMU, 2001. 38 s. ISBN 80-85883-79-1.

- rozvíjet hudební paměť - melodii i slova;
- trénovat techniku dýchání;
- vést žáky k rozvoji hudebnosti ze své vlastní pozice (každý má jiné schopnosti a dovednosti); učit se rozpoznat míru požadavků; v této souvislosti co nejvíce podporovat a rozvíjet talentované žáky (IVP, mimoškolní soutěže, kroužky, odborná literatura, doporučení rozšířené výuky apod.);
- probouzet u žáků vnitřní motivaci prostřednictvím činností vedoucích k vlastnímu úspěchu (nesoutěžit ve třídě; umožnit vlastní tvořivost, pedagog si hlídá komunikaci a způsob hodnocení).

2.4 Hudební výchova – specifika předmětu, vhodné metody

„Slabší vlohy se samy nerealizují, a pokud nejsou stimulovány hudebními podněty, zůstávají ve tvaru pouhé latence.“³³

Hudební výchova je předmět, který vyžaduje od učitele jistá specifika, kterými jsou jak odborná hudební připravenost, tak i osobnostní profil, emocionální citlivost, vnímavost, představitivost, které má – prostřednictvím hudby a jejího sdělovacího systému – u žáků rozvíjet. Proto není jednoduché vyučovat kvalitně hudební výchovu. Vědní obory (botanika, zoologie, historie, matematika aj.) lze nastudovat, kvalitní učitel se vzdělává rovněž v problematice metodiky a nejmodernějších pedagogických postupů a může být špičkovým profesionálem. Mnoho učitelů se ale bojí učit hudební výchovu, protože neovládají hudební nástroj na potřebné úrovni, nerozumí hudbě natolik, aby ji mohli interpretovat či přenášet její skrytá poselství – zkrátka učitel uměleckého oboru by měl být také tak trochu umělec, citově založený, empatický, vnímavý. Osobnost učitele je klíčová. Ne každá škola takovým učitelem disponuje.

Holas³⁴ popisuje vyučovací **metody v hudební pedagogice** a tvrdí, že nejčastější je *výklad* (!), dále *předvedení* (demonstrace), výklad doporučuje spojit s *rozhovorem* se žákem, hudební dovednosti by měl pedagog *procvičovat*, učitel musí

³³ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. 34 s. Bez ISBN. 02-289-74.

³⁴ HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. 38 – 42 s. ISBN 80-85883-08-2.

uplatňovat metody *samostatného objevování hudby*, ale měl by používat i *didaktické testy* (ověřování znalostí) a *zkoušení*. Holas je tedy zastáncem zcela klasického přístupu, který, podle mého názoru, nepřináší žádnou reformní metodologii a spíše se upíná k tradiční didaktice.

Herden, Jenčková, Kolář³⁵, v kapitole Hudba ve škole – zážitek a poznání, prezentují svůj názor na proces navazování kontaktů žáka s hudebním obsahem tak, že hlavní metody pro dialog mezi dítětem a hudbou jsou *vžívání* a *záměrné pozorování*. Při záměrně organizovaném setkání s hudbou (jímž HV ve škole bezpochyby je), může žák v představě prožít některé vlastnosti hudby tělesnými pohyby (kýváním, podupáváním apod.), může napodobovat interpretační pohyby hry na nástroj (pohyb kytaristy, bubeníka apod.), uvolňuje se kinetická energie. Autoři spatřují mimořádný význam v průpravných vokálních, instrumentálních a pohybových činnostech, tedy ve zpěvu, hře na dětské hudební nástroje a v hudebně pohybové výchově. Jako velmi důležitý vidí záměrné pozorování jednotlivých akustických vlastností znějícího prostoru; pedagog by měl „...*promyšleně střídat vokální, instrumentální, poslechové a pohybové činnosti a realizovat elementární psychické operace, zejména vyčleňováním kvalit, jejich srovnáváním, řazením nových prvků do známých struktur a zobecňováním*“ (s. 164) Výuka by se měla vázat na zážitek, tedy na duševní proces, jehož průběh je komplikován kolektivním poslechem s řadou rušivých vlivů...

Herden, Jenčková, Kolář dále upozorňují na to, že se v modelu struktury vyučovací hodiny prosazují čtyři *tradiční fáze hodiny*: motivační, průpravná, pracovní (první poslech, analýza, druhý poslech) a přenos. V motivační fázi je třeba využít očekávání žáků a tvořivého úsilí učitele. Průpravná část žákům dovoluje ohmatat si jednotlivé kvality hudebního materiálu (sluchová cvičení). První poslech se výrazně váže na cit (pohoda, aktivita, napětí atd.) a je potřeba provést analýzu slyšeného a pomoci odhalovat poznání kladením otázek a dát prostor pro rozvoj představivosti (Zdá se vám hudba smutná? Vybavilo se vám něco při poslechu?). Druhý poslech už po takové zkušenosti napoví i žákům, které na poprvé nic nenapadlo. Ovšem až při trojnásobném, různě motivovaném poslechu se vytvářejí předpoklady k tomu, aby žák úspěšně využil získaných zkušeností při poslechu

---

³⁵HERDEN, J., JENČKOVÁ, E., KOLÁŘ, J. *Hudba pro děti. Vysokoškolská učebnice. Studium učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 1992. 163 – 177 s. ISBN 80-7066-522-X.

jiných hudebních obrázků (ukázek). Posluchač samostatně aplikuje, dochází k přenosu.

Kulhánková³⁶ se domnívá, že každý ročník ZŠ obsahuje tři tematické části: *pohybovou přípravu*, tj. pokyny ke správnému držení těla v klidu a pohybu, *hudebně pohybovou část*, kde se určité hudební úkoly procvičují v praxi pohybem a *tance*, taneční ztvárnění písní a taneční hry.

Ústřední princip úspěšné práce v HV je tvořivost, která se může uskutečňovat prostřednictvím *Orffovy školy* a její modifikace pro české podmínky. Podstatou je hledat nová řešení jednoduchých modelových situací. Rytmizují se říkadla, melodizují se verše, vyjadřují se instrumentálně i pohybově. Taková práce je postavena o tvořivou osobnost pedagoga, který dokáže navrhnout vlastní řešení oproti pouhému napodobování. Tím se kruh uzavírá, jelikož jsme opět u schopnosti motivovat, zažehnout jiskru, umět vytvořit atmosféru, probudit chtění poznávat...

Současná moderní didaktika prosazuje model třífázového učení E-U-R, tzn., že původní (tradiční) model: *motivace – fixace – expozice – verifikace* se aktualizuje novějším: *evokace – uvědomění – reflexe*. Zajímavý je právě nový segment REFLEXE, který byl dříve opomíjen a který je pro nové principy školství neodmyslitelný. Žákovi se musí dát prostor pro vyjádření niterního prožitku, pro zhodnocení vlastní práce, pro vyslovení názoru a, eventuálně, pro vyvození závěru.

Didaktická interakce je procesem, ve kterém se uplatňuje jak aktivita žáka, tak aktivita pedagoga. Přistupuje k tomu také hudební dílo, jež v korelaci utvoří interakci estetickou, ve které se rozvíjí hodnotové orientace a vkus žáků. Více než kde jinde zde platí, že kvalita prožitku nesmí být zastíněna množstvím vědomostí.

---

³⁶KULHÁNKOVÁ, E. *Hudebně pohybová výchova. MP pro HV ve škole*. Praha: Portál, 2000, 2007, 2010. 12 s. ISBN 978-80-7367-730-5.

3 Integrace jako jeden z principů základního vzdělávání

„Vhodnými podněty a motivací lze v mladším školním věku dále rozvíjet dětskou hudební tvořivost (...). Je třeba dbát, aby vlastní vyučovací proces s nutnými didaktickými zásahy ponechal nadále dostatečný prostor pro seberealizaci dítěte a neutlumil rozvíjející se fantazii a imaginaci.“³⁷

Jak zařídit, aby nebyla tlumena rozvíjející se fantazie a imaginace a byl ponechán prostor pro seberealizaci? Cesta vede přes promyšlené didaktické postupy, propojování učiva s reálným světem napříč různými obory, se světem, ve kterém se děti pohybují a jež dobře znají. Učivo předkládané žákům ve vyučovacím procesu není obsah z jiné planety, není nic cizího, jak by se mohlo dítěti při necitlivém předávání znalostí zdát. Vyučovací předměty nejsou izolované jídelní chody, jež se servírují po sobě. Hledání souvislostí a vazeb je objevným a zajímavým procesem a pomáhá dítěti lépe se zorientovat v prostoru, který ho obklopuje. **Z učebního předmětu se tak stává kognitivní a činnostní oblast.**

3.1 Objasnění termínu

„Naše současná hudební pedagogika a výchova chápe intergrativitu jako prostředek účinného formativního vlivu hudby na jedince. Funkční propojení hudebních i mimohudebních aktivit umožňuje odhalit široké vzájemné vazby mezi jevy, pocity, reflexemi, vyjadřovanými hudbou.“³⁸

Malý slovník základních pojmů³⁹ vysvětluje pojem **Intergrativní hudební pedagogika** takto:

„Jeden ze směrů současné hudební pedagogiky usilující o využití mezipředmětových vztahů mezi „všeobecnými“ a „hudebními“ disciplínami, který podporuje kooperaci „teoretických“ a „praktických“ oborů ve specializované a profesionální hudební výchově. (...) V zásadě jde o vymezení spolupráce a mezipředmětové integrace oborů spolupodílejících se na profilaci jednotlivých

---

³⁷ SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. 365 s. ISBN 978-80-246-2060-2.

³⁸ SLAVÍKOVÁ, M. *Úvod do hudební pedagogiky*. Plzeň: ZČU, 2006. 22 s. Skriptum (E-learningový kurz). Bez ISBN.

³⁹ HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů hudební pedagogiky a hudební psychologie*. Praha: HF AMU, 2001. 15 s. ISBN 80-85883-79-1.

složek hudební výchovy. A to jak složek „partnerských“ (pedagogika, psychologie, estetika), tak disciplín, mezi nimiž lze nalézt „hierarchický“ vztah (...) či po linii horizontální (výuka jednotlivých oborů na stejném stupni školy), tak po linii vertikální (výuka daného oboru na ZUŠ, konzervatoři či VŠ uměleckého směru).“

Na prvním stupni ZŠ dochází k integraci vyučování přirozenou cestou, protože výuku vede převážně jeden učitel. Bývá však spíše nahodilá a nesystematická, protože pedagog nevyužívá všech možností, které integrace nabízí. Coufalová⁴⁰ proto navrhuje aplikaci *projektového vyučování*, na němž se dá integrace učiva uplatnit mnohem výhodněji. Má však na mysli integraci ve smyslu propojení tematických okruhů napříč předměty (např. roční období, výlet, les, historické období apod.), nikoliv integraci v tom smyslu, ve kterém ji objevuje tato práce, čili integraci hudebních činností do všech předmětů.

V minulosti bylo zvykem pro námi řešenou problematiku používat pojem **mezipředmětové vztahy**. V souvislosti s nimi se objevoval kontinuální pojem interdisciplinární vztahy, přičemž „disciplína“ je chápána jako vědní obor.

Pedagogický slovník vymezuje mezipředmětové vztahy jako „...vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty, chápání příčin a vztahů přesahujících předmětový rámec, prostředek mezipředmětové integrace.“⁴¹ Současnost řeší mezipředmětové vztahy kurikulárně, tedy v rámci RVP, aniž by byl tento termín v dokumentu použit.

Z citované definice lze vyvodit, že mezipředmětové vztahy mohou být, za určitých okolností a přijetí terminologických nuancí, chápány jako prostředek integrace. Připustíme-li, že integrace nemusí nutně znamenat jen propojení předmětů jedním tématem, ale že ji můžeme pojmout i např. jako aplikaci podobných forem činností (výtvarných, hudebních, literárních, dramatických) do různých vědních oborů, pak můžeme říci, že integrovat lze jak téma, tak umělecké prvky jako určitou formu didaktiky.

---

⁴⁰ COUFALOVÁ, J.: *Projektové vyučování pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Fortuna, 2010. 7 s. ISBN 80-7168-958-0.

⁴¹ PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha, Portál 1995, s. 118 in Hudecová, D.: *Mezipředmětové vztahy - malé zamyšlení nad terminologií*. Článek[online]. Rok neuveden. Dostupné z [cit. 2016-09-10]: www.msmt.cz/file/9647_1_1/download/

Lze shrnout – Hudební výchovu integrujeme dvojím způsobem:

- učivo **citlivě propojí do souvisejících vědních oborů** (např. písně korespondující svým obsahem s probíraným tématem)
- předměty se určitými komponenty HV **obohatí ne pro obsah slov, ale svou formou**; např.: rytmizace (M), navození atmosféry (VV), ukázka jiné kultury (VL, PRV), pohybový prvek (TV) s hudbou, dramatický prvek (ČJ) s hudbou atd.

Slavíková⁴² uvádí, že zpracování vzdělávacího obsahu v hudební výchově vychází z trojího principu:

- *činnostní pojetí* (dědictví předešlé koncepce HV); vhodný na všech stupních školy;
- *oborová integrace*; propojenost hudebních činností; pedagog se neřídí osnovami ani učebnicí a sám vybírá způsoby, jak se dobrat očekávaných výstupů; integrují se pěvecké činnosti s poslechovými, instrumentálními a hudebně pohybovými, ale také s ostatními druhy umění; aplikuje se také integrace multidisciplinární, která uvádí hudbu a umění do souvislosti s oblastí společenských a přírodních věd;
- *provázanost obsahu HV s klíčovými kompetencemi*; vzdělávací obsah HV se stává prostředkem budování kompetencí k učení.
- Slavíková⁴³ dále definuje tři úrovně integrace v hudební pedagogice:
- **integrace jednooborová** (hudební aktivity propojují jednotlivé disciplíny HV)
- **integrace polyestetická** – propojení hudby s jinými uměleckými obory (dramatickým, výtvarným, tanečním, literárním aj.); vychází z tradic oslav, rituálů, obřadů atd.
- **integrace interdisciplinární** – propojení hudby a estetiky s přírodními a společenskými vědami (mezipředmětové vztahy); princip multikultury, environmentální výchovy, tělesného a duševního zdraví apod.

---

⁴²SLAVÍKOVÁ, M. *Úvod do hudební pedagogiky*. Plzeň: ZČU, 2006. 18 s. Skriptum (E-learningový kurz). Bez ISBN.

⁴³SLAVÍKOVÁ, M. *Úvod do hudební pedagogiky*. Plzeň: ZČU, 2006. 23 s. Skriptum (E-learningový kurz). Bez ISBN.

4 Hudební výchova - 3. ročník 2. ZŠ Chodov

Sestavit ŠVP pro předmět Hudební výchova je těžké, zvláště proto, že každý pedagog má zcela jiné schopnosti pro výuku tohoto předmětu. Samozřejmě, že zde musí být definovány určité obecné obsahy a rámce, ve kterých se každý učitel bezpečně pohybuje a které respektuje. Subjektivní přístupy pak jen, v lepším případě, obohacují tyto obsahy (výchovné a vzdělávací cíle). Již v kap. 2.4 jsem poukazovala na to, že osobnost pedagoga hraje v případě hudební výchovy specifickou roli. Měl by mít citlivé vnímání, schopnost improvizovat a tvořit, schopnost zaujmout a dovednost partnersky komunikovat. Měl by ale také rozumět hudbě a orientovat se v ní. Učitelům často tyto složky často chybějí a jejich absence pak znehodnocuje úroveň vyučovaného obsahu.

4.1 Charakteristika 2. ZŠ Chodov

2. ZŠ je tradiční školou sídlištního typu. Město Chodov je součástí Karlovarského kraje, konkrétně pak leží mezi městy Karlovy Vary a Sokolov. Chodov má zhruba 15 000 obyvatel převážně dělnických profesí. Lidé osidlovali po 2. světové válce toto pusté místo po totálním odsunu Němců (při osvobození zde nežil jediný Čech) zejména kvůli pracovním příležitostem (těžba kaolínu, hnědého uhlí, výroba porcelánu a těžkých strojů). To se odrazilo i na současném společenském složení chodovských obyvatel. Je zde vysoká nezaměstnanost a nižší sociální a životní úroveň. Naše škola je jednou ze čtyř základních škol ve městě. Počet žáků se již několik let pohybuje okolo 350.

Škola disponuje komplexem budov vzájemně propojených spojovací chodbou. První a druhý stupeň jsou oddělené v samostatných dvoupatrových budovách, samostatně také stojí tělocvična a v neposlední řadě i menší budova, kde je posilovna a družina. Škola některé místnosti pronajímá Základní umělecké škole Chodov a Základní škole praktické a speciální Chodov. Hudební výchova na prvním i druhém stupni disponuje učebnami HV, kde je k dispozici interaktivní tabule, Orffovy hudební nástroje, piano a kytara.

Umělecké aktivity školy jsou ve stínu těch sportovních, přesto je možné se pochlubit účastí na výtvarných, recitačních, literárních i pěveckých soutěžích. V uplynulých dvou letech se škola poprvé prezentovala na veřejnosti divadelními hrami se zpěvy (Legenda o zavraždění sv. Václava a Staré pověsti české). Pěvecké soutěže Karlovarského kraje, jichž se škola pravidelně účastní: Karlovarský skřivánek, Březovský lístek.

4.2 Charakteristika 1. stupně ve 2. ZŠ Chodov

První stupeň základní školy v Chodově má v aktuálním školním roce 2016/17 deset tříd, každý ročník má dvě třídy (A, B). Průměrný počet žáků ve třídě je 24. Ve třídách učí devět žen a jeden muž. Některé vyučovací předměty doplňují pedagogický úvazek učitelům druhého stupně (TV, AJ, PČ). Hudební výchovu si letos učí každý třídní pedagog sám. Využití učebny hudební výchovy je organizováno rozpisem tak, aby každá třída měla možnost výuku v učebně realizovat. První stupeň má samozřejmě kabinet pomůcek a kabinet učebnic, jež jsou průběžně doplňovány podle aktuálních požadavků učitelů a podle finančních možností školy. Situace je ale poměrně uspokojivá – vedení školy je k přáním pedagogů vstřícné. V prvním patře je žákům i pedagogům k dispozici školní knihovna. V posledních letech prochází revizí, velkou redukcí a průběžným doplňováním knižních novinek.

Každé dva měsíce se všechny děti účastní vybraného kulturního programu ve společenském středisku Chodov. Bývají to filmové, divadelní či hudební programy a workshopy různé úrovně...

Vybavení tříd

V poměrně prostorných třídách je možnost využít herní plochy (koberce). Lavice mohou být uspořádány tak, aby se na koberci mohly uskutečňovat menší pohybové aktivity a komunitní kruhy. Záleží jen na vizi třídního pedagoga. Nově jsou ve třídách vybudovány vestavěné skříně nebo otevřené police, které učitel může využít pro pomůcky nebo je může poskytnout žákům pro vlastní prostor na osobní věci (hračky, pomůcky).

V každé třídě je k dispozici CD přehrávač a každé dvě třídy mají společně k užívání diaprojektor. Pedagogové mají služební notebooky. Kromě piana v učebně HV má piano k dispozici i třída, jejíž učitelka ho pravidelně používá. Kytaru využívají dva pedagogové.

4.3 Stávající ŠVP pro 3. ročník (všechny předměty)

Protože práce řeší integraci HV do všech předmětů třetího ročníku, je nutné předložit ŠVP těchto předmětů. ŠVP 2. ZŠ Chodov se jmenuje Naše škola a je volně ke stažení na webových stránkách školy⁴⁴. Předkládám část, která se týká 3. ročníku, viz *Příloha 3* (zde jsou také k dohledání následující informace).

Hledala jsem ve všech předmětech možnosti „infiltrovat“ metodu integrace HV na stávající plán a našla jsem tyto úniky:

V charakteristice vzdělávacího oboru Výtvarná výchova:

- námětové kreslení na základě vlastních prožitků;⁴⁵
- výtvarné vyjádření emocí, smyslových vjemů a myšlenek;⁴⁶

V charakteristice vzdělávacího oboru Český jazyk:

- literární výchova: přednes básní, dramatizace;⁴⁷

V charakteristice vzdělávacího oboru Tělesná výchova:

- rytmizovaný pohyb podle písni, střídání chůze a běhu a jejich využití při tanci.

V popisu učebního plánu v oboru Cizí jazyk, 1. stupeň⁴⁸:

Obr. 1

Cizí jazyk - 1. stupeň
Soutěže. Výukové programy. Výuka je výrazně propojena nejen s mateřským jazykem i s hudební, pohybovou, výtvarnou, dramatickou výchovou, ale i s matematikou, prvoukou, přírodovědou a vlastivědou.

⁴⁴ Oficiální web školy. 2007 (c). Chodov: ZŠ Školní ulice [online]. Dostupné z [cit. 2016-09-20]: www.zs2chodov.cz/ke_stazeni.html

⁴⁵ Domnívám se, že prožitkem může být i poslech hudby apod.

⁴⁶ Domnívám se, že emoce, vjemy a myšlenky mohou být spojeny s hudebním prožitkem.

⁴⁷ Domnívám se, že dramatizace propojuje všechny umělecké formy, tedy i hudbu.

⁴⁸ Tamtéž, 25 s.: www.zs2chodov.cz/download.php?idx=3620

V charakteristice předmětu Český jazyk a literatura⁴⁹:

Obr. 2

Název předmětu	Český jazyk a literatura
Oblast	Jazyk a jazyková komunikace
Charakteristika předmětu	<p>1. stupeň</p> <p>Český jazyk a literatura má mezi vyučovacími předměty stěžejní postavení, protože přímo rozvíjí způsobilosti, které jsou důležité pro vzdělávání ve všech dalších výukových předmětech. Je syntézou komunikační a slohové výchovy, jazykové a literární výchovy. Uvedené složky v jednotlivých ročnících jsou zastoupeny rovnoměrně a žáci se s nimi seznamují ve vzájemných vazbách.</p> <p>Komunikační a slohová výchova - obsahuje naslouchání a mluvený projev žáka; získávání správných psacích dovedností; základy čitelného, hbitého a úhledného rukopisu; psaní slov a textů přiměřeného obsahu; psaní jednoduchého sdělení a správné vyjadřování spisovným jazykem. Psaní ve 4. a 5. ročníku je propojeno s výukou přírodovědy a vlastivědy.</p> <p>Jazyková výchova - vyžaduje značnou pozornost. Využití sluchových, zrakových i motorických vjemů. Rozvíjí vyjadřování žáků spisovným jazykem. Úkolem je zautomatizovat základní pravopisné jevy.</p> <p>Literární výchova - úkolem je seznámit a vnímat literární text, rozumět jeho významu a smyslu; využívat hlasité a tiché čtení. Seznámit se s vhodnou literární tvorbou pro mladší školní věk, jejich autory i ilustrátory v různých jejich podobách (knihy, CD, DVD, besedy)</p>

V charakteristice předmětu Prvouka⁵⁰:

Obr. 3

Název předmětu	Prvouka
Oblast	Člověk a jeho svět
Charakteristika předmětu	<p>ČLOVĚK A JEHO SVĚT - cílem je podporovat schopnost žáka poznat sebe sama. Žáci se učí vnímat lidi a vztahy mezi nimi, učí se porozumět světu kolem sebe, učí se vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému životu, jak jeho přednostem, tak i jeho problémům. Prvouka je komplexně pojatým</p>

213

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM – ŠVP - Naše škola

Název předmětu	Prvouka
	<p>předmětem s mnoha vazbami k ostatním předmětům. Je koncipována jako soubor vzdělávacích námětů, které jsou podle obsahové příbuznosti členěny do jednotlivých témat, ale ve své podstatě tvoří jeden celek vnitřně propojený zřejmými souvislostmi a vztahy. Základem osvojení učiva je pojmenování a pozorování skutečnosti, její zachycení a hodnocení ve vlastních výtvořech a názorech, sledování životních situací, jejich napodobování a rozvíjení v modelových hrách, výměna vlastních zkušeností a zážitků. Výchova a vzdělávání dětí v tomto předmětu má připravit žáka do života lidí, kteří budou schopni nalézt své místo v rodině, zaměstnání, společenském životě. Budou umět pečovat o své zdraví, využít svůj volný čas a žít stylem, který umožní život i dalším generacím. Prvouka se vyučuje v 1. – 3. ročníku.</p>
Obsahové, časové a organizační vymezení předmětu (specifické informace o předmětu)	<p>Výuka probíhá v kmenových třídách, v přírodě, někdy v počítačové učebně. Součástí výuky je využívání audiovizuální techniky. Učitel využívá možnosti vycházek, projektů, exkurzí. Výuka prolíná všemi předměty.</p>

Aktuální ŠVP **nikterak nesystematizuje** procesy integrace ve výuce na prvním stupni, ani nesystematizuje žádné jiné metody moderní didaktiky. ŠVP je popsána hlavně tak, aby definovala obsah učiva, nikoliv výukové metody. Pravdou tedy je, že tento systém **umožňuje** různé metody realizovat, protože v metodice neexistují limity. To dává **prostor tvořivým učitelům**, aby používali právě takovou metodiku, která vyhovuje jeho osobnosti a jeho osobnímu stylu výuky. Tvůrce ŠVP, s nimiž jsem hovořila, mi sdělili, že nechtějí nikoho svazovat, neboť větší (a tím pádem i obecnější) prostor je pružnější. Bohužel se ale také stává, že učitel kreativní není, naopak, ve své práci je konzervativní a převládá u něho nechuť profesně se

⁴⁹ Tamtéž, 29 s.

⁵⁰ Tamtéž, 213 – 214 s.

rozvíjet. Pokud v ŠVP nebo v jiném dokumentu školy (např. v plánu metodického sdružení apod.) není přímo čitelná konkrétní vize školy a *její styl*, pak mají učitelé poměrně volné ruce, ale také jim to umožňuje svou práci dělat z velké části formálně (čili převaha frontální výukové metody). Obecná znění ŠVP mohou mít všechny školy – v tom případě ale nedávají jasné signály rodičům žáků, neboť nemají specifickou tvář.

Pro spravedlivý pohled na problematiku cítím potřebu uvést protínázor, že by každý učitel mohl preferovat integraci právě svého předmětu do ostatních, což by mohlo vést k rozbřednutí hranic výukových předmětů. To se může stát zejména některým školám s alternativními programy, ovšem to není případ této školy. Domnívám se, že umělecké obory, zejména hudební, výtvarný, literární a dramatický - by skutečně měly cíleně prolínat všemi předměty, aniž by narušily výukový obsah vědních oborů. Naopak – je to pro ně obohacení. V ŠVP by se mohla integrace projevit interdisciplinárním principem, a to zcela cíleně a systematicky. **Nemyslím si, že by to pedagogy svazovalo, ale nasměrovalo.**

4.3.1 Postavení HV v ŠVP Naše škola

Hudební výchova bývá, jako většina uměleckých předmětů, většinou opomíjena či „upozadňována“. Jak už bylo řečeno, klíčové jsou, kromě povinného rámce daného ŠVP, zejména kvality pedagoga. V podmínkách naší školy je hudební výchova pojata velmi tradičně. Většina pedagogů postupuje striktně pomocí učebnic, používá se zejména řada z nakladatelství Alter a Nová škola. Najdou se zde ale i pedagogové, kteří se nebojí experimentovat a po učebnici záměrně nesahají, a to v žádném předmětu. Jediným vodítkem pro jejich práci je ŠVP, vlastní vize – vlastní tvořivost a zkušenost. I takový styl práce systém umožňuje. Všichni učitelé používají dostupnou techniku (CD přehrávač, interaktivní tabuli napojenou na PC, dataprojektor), někteří využívají diktafonu, naprostá většina kantorů je schopna předvést písňový doprovod pomocí nějakého hudebního nástroje.

Charakteristika vzdělávací oblasti Umění a kultura (část týkající se HV na 1. stupni) viz *Příloha 4*.

ŠVP pro vzdělávací obor Hudební výchova viz *Příloha 5*.

5 Integrace Hudební výchovy do předmětů 3. ročníku

Integraci, jak ji zpracovává tato práce, naplňuje **interdisciplinární princip**, jelikož propojuje hudební aktivity s vědeckými (humanitními, přírodními, technickými) obory. Samozřejmě, že zásada propojení platí i pro obory, v nichž jde o vývoj motoriky a tělesné zralosti (TV, PČ).

V práci jsou uvedené příklady, které ve své praxi běžně používám a všechny jsou autorské, tedy původní. Opakovaně jsem si ověřila, že fungují a do výuky se dají zařazovat pravidelně.

5.1 Integrace Hudební výchovy do předmětu Český jazyk

Výuka Českého jazyka se uskutečňuje ve třech oblastech: jazyková výchova, komunikační a slohová výchova a literární výchova. Ve všech těchto částech je možné najít prostor uplatnění principů hudebních a estetických jevů.

Do Českého jazyka se témata integrují nejlépe. Je to z toho důvodu, že tento předmět má ve svých cílech práci s textem, ať už jde o čtení, psaní, o obsahovou či jazykovou složku výuky. Předmět počítá s odbornými, uměleckými i autorskými (přímo z řad žáků) texty všeho druhu, proto je integrace i z jiných oborů snadno obhajitelná. V rámci snoubení Českého jazyka s Hudební výchovou lze různé texty dramatizovat s použitím zpěvů a rytmických částí, lze texty zhudebnět, lze použít některé již hotové písně z internetových zdrojů (zhudebněná abeceda, vyjmenovaná slova apod.). Práce s textem je zkrátka velmi tvořivá a otevírá celou škálu alternativ.

5.1.1 Příklady z praxe

- **RYTMIZACE LITERÁRNÍHO TEXTU**

Rytmizace je jednou ze základních metod integrace Hudební výchovy do Českého jazyka, potažmo i do všech učebních předmětů. Zrytmizovat lze v podstatě jakoukoliv vhodnou báseň, říkanku, rozpočítadlo (např. Vodňanský, Žáček, Frynta aj.). Je možné využít jednoduché popěvky z právě čtených

pohádek (O Koblížkovi, O Smolíčkovi, Děvčátko se zápalkami aj.). Motivaci dítěte podpoří i použití autorské básně přímo některého z dětí ve třídě. Žák pak vycítí, že má jeho snažení nějaký smysl, bývá na svou práci pyšný. Vždyť celá třída pracuje s jeho básní!

Vybranou báseň připravím na přední část tabule – použiji ozdobné písmo, barevné křídly, připojím obrázek. Tabuli nemažu celý týden – naopak, pracuji s básní několik dní cca po 5 – 7 minutách denně. Žáci tak mají příležitost metodu si osvojit a být postupně úspěšnější, neboť pro mnoho žáků jde o obtížnou aktivitu. Kromě rytmizace lze s básní pracovat i jinak (určit slovní druhy, převyprávět, dotvořit, dramatizovat, opisovat či přepisovat, ilustrovat atd.).

Rytmizaci textu můžeme podepřít užitím rytmických hudebních nástrojů, např. orffovského instrumentáře, nebo vlastnoručně vyrobenými chřestidly, aj. Děti hrají buď přímo rytmus textu, nebo – lépe – jsou-li již schopny hrát samostatnou rytmickou linku metra, např. na první, nebo na první a druhou dobu v taktu. Triangl může zvýraznit pomlku mezi jednotlivými slokami. Metoda se snaží hravou formou pěstovat u dětí smysl pro rytmus a metrum a položit základy hudební improvizace.

Příklad práce s autorskou básní žačky třetí třídy – báseň vznikla jako reakce na podzimní procházku třídy v lese.

Podzim (Deniska S.;9 let)

*Měla jsem houbu
a doma troubu.
V té jsem pekla houbu.
Utrhla jsem pampelišku
a viděla živou lišku.
Byl velký chlad
a já jsem měla hlad.*

Začínáme jednoduchým 4/4 či 2/4 taktem, ten žáci zvládají vždycky:

Měla – jsem – hou – bu / a do – ma – trou – bu ....(dále pokračovat podobně)

1 2 3 4 / 1 2 3 4 (můžeme ukazovat prsty 1 – 4)

1 - 2 - / 1 - 2 - (můžeme ukazovat prsty 1, 2)

Po zvládnutí rytmu lze postupně obměňovat – např. $\frac{3}{4}$ rytmus, zpomalit – zrychlit tempo, měnit intenzitu zvuku i hlasu apod.

Recitací slov vhodně voleného textu spojeného s pohybem, se formuje u dětí metrické a rytmické cítění. Toto, v rámci jednoduché tvořivosti, intenzivně rozvíjí dětskou hudebnost, zdokonaluje rytmické cítění, spojuje motorické i vokální činnosti a tím se uskutečňují moderní zásady hudební didaktiky.

Aktivitu lze různě modifikovat:

a) učitel rozdělí žáky do týmů a sám se chopí role dirigenta; ukazuje na jednotlivé týmy – na které ukáže, ten recituje v daném rytmu básně (říkanku, rozpočítadlo apod.), ostatní skupiny mlčí; důležité je, aby pedagog stále udával metrum, např. podupem, bubínkem, tleskáním apod.

b) všechny děti recitují básně – na znamení učitele (např. po druhém taktu) si odříkávají text jen pro sebe (v duchu); po signálu pokračují v recitaci tam, kde přestaly – nesmějí ztratit rytmus; učitel stále udává metrum zvolenými hlasitými zvuky;

c) učitel stanoví náladu (temnou, veselou, rozhněvanou, plačtivou, kouzelnou apod.) a žáci recitují podle zadání s různě nastavenou expresivitou a intonací;

d) po zvládnutí rytmizace může pedagog žáky vést k melodizaci básně, vytvářet předeheru a dohru apod.

• **POUŽITÍ MELODIE NA PODPORU PAMĚTI**

Tato aktivita lze použít např. při nácviku vyjmenovaných slov – pro každou skupinu vyjmenovaných slov pedagog nalezne určitou melodii již (dětem) známé písně, kterou „napasuje“ na vyjmenovaná slova.

Příklady použití známé melodie na skupinu vyjmenovaných slov:

a) vyjmenovaná slova po Z

*Nestarej se, ženo má,
že my nic nemáme,
zabijeme komára,
masa naděláme.*

Brzy jazyk nazývat
Ruzyně, Ruzyně
Brzy jazyk nazývat
Ruzyně, Ruzyně.

b) vyjmenovaná slova po L

*Tři tamboři šli kdysi z vojny domů,
tři tamboři šli kdysi z vojny domů,
ra ta bum – ratata bum,
šli kdysi z vojny domů.*

Slyšet mlýn blýskat se polykat plynout
plýtvat a vzlykat lysý lýtko lýko
lyže plyš – a pelyněk
a Lysá nad La-abem.

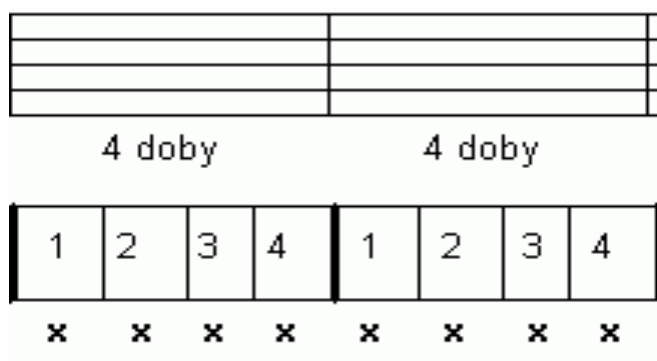
- **POUŽITÍ RYTMICKÉHO POHYBU NA PODPORU PAMĚTI**

Posílání signálu plácnutím: pro jednoduchou *rytmizaci* tohoto druhu žáci sedí na zemi v kruhu a předávají si pomocí „plácnutí“ signál v určitém *pravidelném tempu*. U toho odříkávají např. abecedu, tvrdé/měkké slabiky, vyjmenovaná slova, slovní druhy, pádové otázky apod.

Žáci si položí ruce dlaněmi vzhůru na kolena; každý soused si položí svou pravou ruku pod dlaň souseda a levou ruku na dlaň souseda z druhé strany (děti znají tuto hru s říkankou „Šly tři opice...“). Signál plácnutím se pak šíří po kruhu stále dokola, než říkanka (skupina slov) skončí. Tempo zrychlujeme – zpomalujeme, hrajeme si s intenzitou hlasu apod.

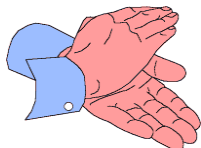
- **RYTMICKÝ VÝCVIK NA POZADÍ VÝUKY SLOVNÍCH DRUHŮ**

Správné dodržování rytmu je v hudbě velmi důležité. Naučit žáky číst rytmus a umět ho i správně použít je těžký úkol, ačkoliv smysl pro rytmus se u žáků vyvíjí ze všech hudebních schopností nejdříve. Tuto dovednost lze trénovat pomocí např. slovních druhů:

- Pod – stat – ná – (nic) / jmé – (nic) – na - (nic)
- Pří – dav – ná – (nic) / jmé – (nic) – na - (nic)
- Zá – (nic) – jme – na / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Čí – (nic) – slov – ky / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Slo – (nic) – ve – sa / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Pří – (nic) – slov – ce / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Před – (nic) – lož – ky / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Spoj – (nic) – ky – (nic) / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Čá – (nic) – sti – ce / (nic) (nic) (nic) (nic)
- Ci – to – slov – ce / (nic) (nic) (nic) (nic)

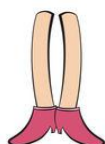
Lze použít i namnožené pracovní listy, kde mají žáci nakopírované schéma, které si mohou sami vyplnit a předvést třídě pomocí hry na tělo:

tleskání - žák vybarví pole **červeně**

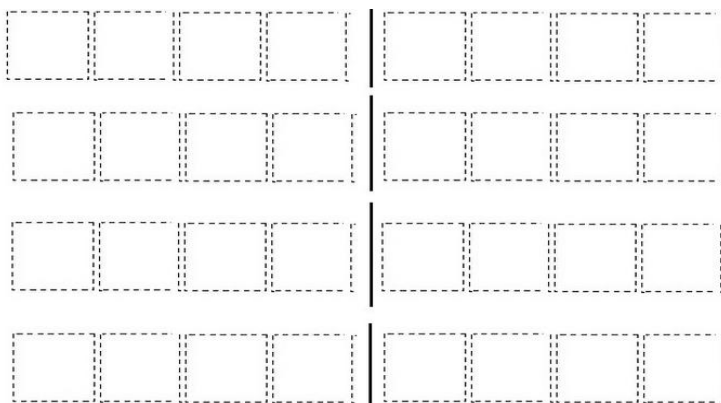
dupání – žák vybarví **zeleně** dupnutí pravou nohou
modře dupnutí levou nohou

dupání – (obounož) – žák vybarví pole **žlutě**

plesknutí do stehen – žák vybarví pole **hnědě**

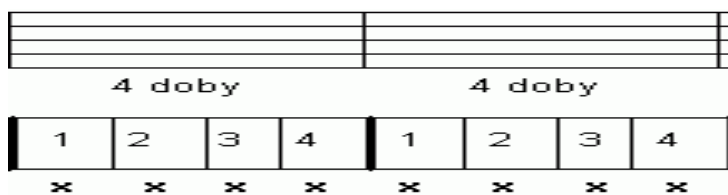

4 doby				4 doby			
1	2	3	4	1	2	3	4
x	x	x	x	x	x	x	x

Žáci samozřejmě mají možnost nechat nějaká pole prázdná, ale mohou některé doby i opakovat. Pokud žáci u hry na tělo zvládnou dodržet rytmus + své vlastní schéma + u toho jmenovat slovní druhy, má takové cvičení i funkci propojení levé a pravé hemisféry. Pro některé děti jde o velice těžkou aktivitu, ovšem mohou si ji zjednodušit jedním (stejným) schématem pro všechny slovní druhy.

Modifikace této aktivity: výuka pádových otázek

Žáci sedí v kruhu a použijí rytmiizaci pro opakování pádových otázek:

První pád kdo co / druhý pád koho čeho
 Třetí pád komu čemu / čtvrtý pád koho co
 Pátý pád oslov. volá. / šestý pád o kom o čem
 Sedmý pád s kým čím /

• **PROPOJENÍ POSLECHU HUDBY A PŘÍBĚHU**

Propojení slova a hudby je naprosto přirozené. Děti znají písničky (text + melodie), znají i filmovou hudbu, znají hudbu podkresovou, např. pod pohádkou. Než jsou žáci schopni vnímat příběh samotné hudby beze slov (např. Musorgského Kartinky), je vhodné hudbu podpořit slovy, která dokreslí hudební motiv konkrétním dějem. Mnoho dětí si ani neuvědomuje, že hudba pod shlédnutou pohádkou něco vypovídá. Zaměřují se na vizuální vjem. Je ovšem možné žákům ukázat, jak důležitou roli má melodie, volba hudebních nástrojů, tempo, intenzita nebo hlasitost k umocnění zážitku z výtvarného, dramatického nebo literárního díla. Pro začátek může pedagog začít něčím lehčím, například puštěním animované grotesky se zaměřením na hudební podtext, kde si žáci plně hudbu uvědomí a pochopí význam hudby pro přenesení nálady či situace. Pro kontrast s groteskou může pedagog pustit žákům Zemanova Čarodějova učně, kde je velmi působivá temná, místy strašidelná hudba. Určitě si žáci všimnou i použití temného hlasu vypravěče a pomalého tempa mluveného slova, jakož

i dalších výrazových prostředků (např. výtvarných: barva, absence plastičnosti, trhavé pohyby). Pak se ovšem můžeme posunout k práci s příběhem, protože máme skvěle připravenou půdu pro kladení otázek vedoucích k plnému porozumění textu.

5.2 Integrace Hudební výchovy do předmětu Anglický jazyk

Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání ukládá nejpozději ve třetí třídě začít s výukou angličtiny. Dá se tedy předpokládat, že na většině tradičních škol je právě třetí třída ročníkem, v němž se žáci s angličtinou seznamují. Pro majoritní skupinu těchto žáků je to vůbec první takový kontakt s cizím jazykem. Proto je velice důležitá prvopočáteční motivace, která může být spjatá s něčím, co již děti znají a k čemu mají důvěru. Pro tuto roli má učitel možnost využít hudební výchovy a metodu rytmyzace spojenou s pohybem.

V angličtině se běžně používají k metodické podpoře různé nahrávky na CD i DVD, kde jsou žákům prezentovány písně i básně k jednotlivým probíraným tématům, a jež korespondují s učebnicí. Tvořivý učitel tyto didaktické podpory bere v potaz, a pracuje s nimi **podobnými metodami, jako je uvedeno v kapitole o integraci Hudební výchovy do Českého jazyka**. Čili použije vhodné básně, krátká říkadla a písně s využitím hry na tělo či jednoduchých gest pro podporu paměti.

5.2.1 Příklady z praxe

- **RYTMIZACE JAKO PODPORA VÝUKY JEDNODUCHÝCH FRÁZÍ**

Žáci sedí v kruhu a mají ozvučná dřívka. Pedagog stojí ve středu kruhu rovněž s ozvučnými dřívky a pomocí rytmu a očního kontaktu s konkrétním žákem položí jednoduchou otázku v 3/4 rytmu.

Jeden z možných příkladů:

--	--	--	--	--	--

What's - yor - name? / (nic) - (nic) - (nic)

Žák má v prázdném taktu čas na rozmyšlenou. Pokud nestihne odpovědět, učitel vyťuká ještě jeden prázdný takt. Žák ví, že má začít pouze ve správném okamžiku, se začátkem nového taktu.

Žák odpovídá:

--	--	--	--	--	--

My - name - is ... /...Ro - ma - na. (Následuje nová otázka.)

What's - yor - name? / (nic) - (nic) - (nic)

My - name - is ... /...Šte - (nic) - fan.

Modifikace – jiná fráze

Otázka učitele- zachování stejného rytmu:

--	--	--	--	--	--

Is - (nic) - it / Ro - ma - na?

Žák odpovídá buď kladně, nebo záporně:

--	--	--	--	--	--

Yes - it - is / Ro - ma - na.

No - it - isn't / Ro - ma - na.

- **POUŽITÍ RYTMICKÉHO POHYBU NA PODPORU PAMĚTI**

Metoda je popsána v kapitole 5.1.1. Žáci práci v kruhu dobře znají z jiných předmětů (M, ČJ), proto se snadno zbaví strachu z mluvení, ačkoliv používají cizí jazyk. Principem je posílání haptického signálu (plácnutí) v určitém rytmu za současného opakování nějakého učiva – v tomto případě je vhodné počítání v angličtině (např. 1 – 20), opakování dnů v týdnu, měsíců apod. Důležité je dodržet rytmus. Lze využít frontální verbální projev, ale i individuální (kdo má signál, mluví).

- **RYTMIZACE K UPEVNĚNÍ NÁZVŮ BAREV**

Pedagog před třídou zopakuje barvy a ukazuje jim barevné cedulky:

Žáci mají za úkol (při dodržení rytmu) poznat a opakovat příslušnou barvu podle vizuálního kontaktu. Učitel udá pomalejší tempo 4/4 rytmu (dupáním). Sdělí žákům, že opakují barvu vždy dva takty za sebou, třetí takt (4 doby) je pauza pro analýzu nově zvednuté barvy:

Učitel začne podupávat (1, 2, 3, 4). Pak zvedne

Žáci vyslovují název barvy, jednoslabičné názvy opakují 4 x pro každý takt + repetice; další takt je pauza (4 doby) - je tím dána šance pomalejším dětem:

RED – (nic) – RED – (nic) / RED – (nic) – RED – (nic) / nic – nic – nic – nic

V prázdném taktu učitel zvedne novou barvu – dodržuje rytmus podupáváním.

Dvojslabičná slova žáci rytmizují vyslovením barvy 1x pro každý takt:

YE - nic - LLOW- nic / YE - nic - LLOW - nic / nic - nic - nic - nic

Takto se postupuje stále dál. Po zvládnutí slovní zásoby učitel zvedá pouze barevná kolečka – bez napsané nápovědy.

5.3 Integrace Hudební výchovy do předmětu Matematika

Předmět **Matematika** je pro účely hudební výchovy zajímavý tím, že v určitých číselných variacích lze najít rytmus. Vzpomínám si na jednoho žáka, který mi vyprávěl, že se násobilku učil při jízdě na koloběžce, protože mu pravidelný rytmický pohyb (odraz nohou) pomáhal při zapamatování si číselné řady té-které násobilky. Při neúspěchu prostě vždy začal znovu a znovu. Najel kilometry, ale vždy, když násobilku odříkával ve třídě, krásně a plynule ji zvládal bez zastavení či zaváhání. Skvělý příklad toho, jak je rytmus nápomocný při aktivaci paměti. Podobného principu lze využít při krokování, nebo při chůzi po schodech (viz níže).

Hudba je často podmíněna počítáním. Počítáme intervaly, doby, takty, počítáme noty, pauzy, ale i slabiky a slova, jež se nám musejí vejít do rytmu a jsou součástí celkové harmonie písně. Muzikanti udržují rytmus dupáním či tleskáním, pouštějí si metronom, písně začínají udáním rytmu („ráz – dva, raz-dva-tři-čtyři“ nebo jen „tři-čtyři“). Zkrátka hudba s matematikou spjatá, ač se to někomu nezdá.

Hudby se dá ale využít jako podkres při práci vyžadující soustředění, v matematice hlavně u rýsování.

5.3.1 Příklady z praxe

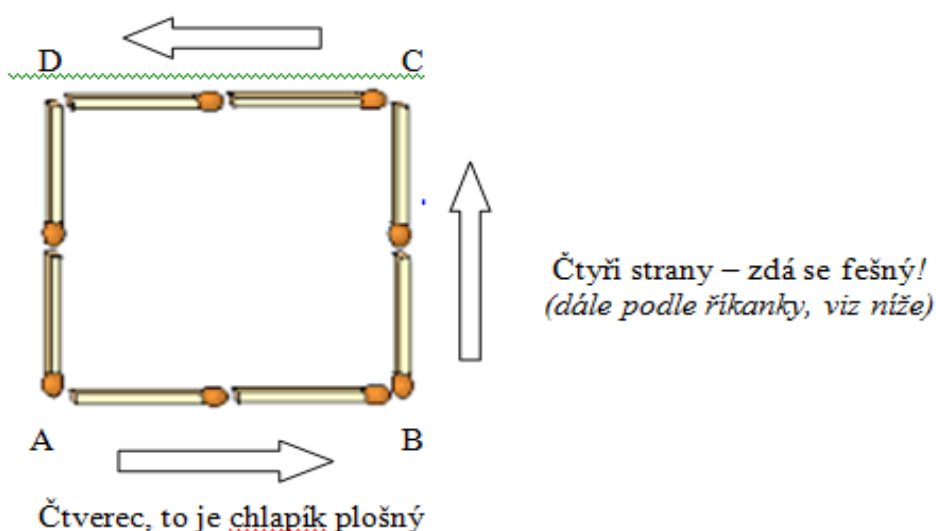
- **POUŽITÍ RYTMICKÉHO POHYBU NA PODPORU PAMĚTI**

Stejná metoda – učení v kruhu, kdy žáci sedí na zemi – je již zde vícekrát popsána, jen v různých modifikacích. Principem je poslání signálu plácnutím v určitém rytmu za současného opakování nějakého učiva – v tomto případě mám na mysli násobilku, a to oběma směry – vzestupně i sestupně. Důležité je dodržet

rytmus. Když skončí jedna číselná řada, hned navazuje druhá. Tempo signálu je závislé na zvládnutí učiva. Zejména sestupné řady dělají dětem problémy.

- **POUŽITÍ ŘÍKANKY K ZAPAMATOVÁNÍ VLASTNOSTÍ GEOMETRICKÉHO ÚTVARU**

Žáci si pomocí zápalek vytvoří na lavici čtverec jakkoliv velký. Strana může být jedna, dvě, tři i více zápalek. Žáci pak jezdí prstem podél stran čtverce a odříkávají říkanku. Začínají vždy u levého dolního vrcholu, podle matematického pravidla o pojmenování vrcholů pokračují směrem doprava. Dráha jedné strany je ve 4/4 taktu – viz schéma:

Znění celé říkanky:

Čtverec, to je chlapík plošný,

Čtyři strany – zdá se fešný!

Každá strana stejně dlouhá

Kouknem, jestli něco čouhá: (zde jsme u konce čtverce)

vrcholy jsou špičaté - (zde žáci **ukazují 4 vrcholy** – na 4 doby)

pod nimi úhly rohaté. (zde žáci **ukazují 4 úhly** – na 4 doby)

Úhly, ty jsou pravé, zdá se, (ukazují gesto)

*pomáhají jeho kráse!*⁵¹ (větší intenzita hlasu, zvolání)

⁵¹ Říkanka je autorská, z vlastního archivu.

Schéma rytmu:

1.	2.	3.	4.
Čtve-rec	to - je	chla-pík	ploš-ný
čty-ři	stra-ny	zdá - se	feš-ný
kaž-dá	stra-na	stej-ně	dlou-há
kouk-nem	jes-tli	ně-co	čou-há:
vr-cho	ly-jsou	špi-ča	té-(nic)
pod-nimi	ú-hly	ro-ha	té-(nic)
Ú-hly	ty-jsou	pra-vé	zdá-se
po-má	ha-jí	je-ho	krá-se!

Čtverec je pravidelný dvojrozměrný (plošný) geometrický útvar. Říkanka je rovněž pravidelná, rytmická, pohyb pomáhá žákům k pochopení vlastností čtverce. Důležitá je koordinace pohybu (ukazování), udržení rytmu (učitel může pomáhat bubínkem), vnímání obsahu slov.

Je možné aktivitu různě modifikovat, například měnit intenzitu hlasu, tempo, ale i pohyb (např. ukazovat ve vzduchu). Obměnou může být i krokování po obvodu čtverce (křídou na lino, provázkem na koberci, kresbou na balicím papíře apod.) – nelze ovšem provádět frontálně (nevýhoda).

- **VYUŽITÍ PÍSNĚ K VYTVÁŘENÍ TABULKOVÉHO SCHÉMATU**

Tvorba schémat a učební proces vedoucí k pochopení logiky tabulek patří mezi dovednosti rozvíjející matematické myšlení. Učebnice matematiky běžně používají tabulky, žáci se musejí orientovat v řádcích i ve sloupcích (tabulka pro násobilku, kartézský součin, přímá a nepřímá úměrnost apod.)

Příklad aktivity:

Žáci mají za úkol vytvořit tabulkové schéma, musejí tedy nalézt nějakou pravidelnost, která se dá z textu vyčíst. Doporučuji si nejdříve vyzkoušet na jiné písni společně se žáky. Je vhodné si píseň zazpívat, vydupat rytmus, hrát na tělo,

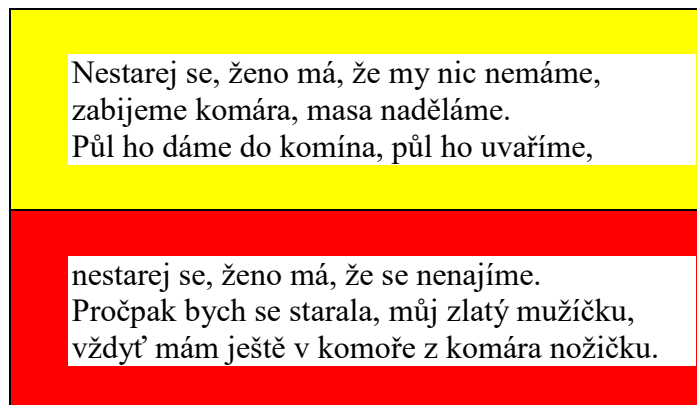
pochodovat, zakreslit schéma taktů (eventuálně i dob) aj. Text vybrané písně je napsaný na tabuli, žáci ho mají stále před sebou. Pro názornost ukázu některé nápady dětí. Měly dovoleno použít barvy. Šlo o týmovou práci – spojené lavice, skupiny po čtyřech. Při prezentaci své práce musely obhájit smysl své tabulky, vysvětlit nalezenou pravidelnost či podobnost:

Nestarej se, ženo má

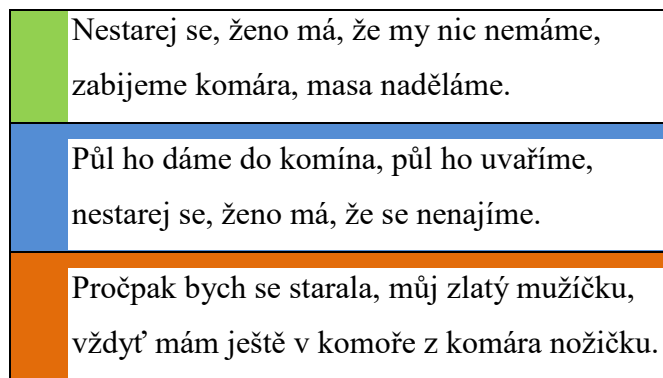
Nestarej se, ženo má, že my nic nemáme,
zabijeme komára, masa naděláme.

Půl ho dáme do komína, půl ho uvaříme,
nestarej se, ženo má, že se nenajíme.

Pročpak bych se starala, můj zlatý mužičku,
vždyť mám ještě v komoře z komára nožičku.

Zde žáci text rozdělili na dvě poloviny.

Zde žáci text rozdělili na třetiny (aniž by věděli, co je třetina).

Nestarej se, ženo má,	že my nic nemáme
zabijeme komára	masa naděláme
Půl ho dáme do komína	půl ho uvaříme
nestarej se ženo má	že se nenajíme
Pročpak bych se starala	můj zlatý mužíčku
Vždyť mám ještě v komoře	z komára nožičku.

Žáci intuitivně rozdělili písničku do 4/4 taktů a navíc barevně vyznačili, kdo bude zpívat. Žlutě zpíval chlapec, modře sbor, červeně děvče.

	A	B	C	D
1.	Nestarej se	ženo má	že my nic	nemáme
2.	zabijeme	komára	masa	naděláme
3.	Půl ho dáme	do komína	půl ho	uvaříme
4.	nestarej se	ženo má	že se	nenajíme
5.	Pročpak bych se	starala	můj zlatej	mužíčku
6.	vždyť mám ještě	v komoře	z komára	nožičku.

Tady si skupina žáků poradila naprosto skvěle, ale je nutné podotknout, že součástí týmu byla dívka diagnostikovaná jako mimořádně nadaná. Více nestihli, takže nedokázali specifikovat, jak by se dala tabulka využít. Proto jsem se rozhodla, že naopak já využiji jejich prací v další hodině. Všechny práce jsem přepsala na počítači a promítla je žákům na interaktivní tabuli. Měli radost, když viděli, že s výsledky jejich práce dále pracují, a jak hezky tabulky vypadají. Když jsme došli k poslední tabulce, zeptala jsem se, zda někoho napadá, jak by se dala tabulka použít. Děti měly spoustu nápadů – zajímavé je, že jsme propojili nejen hudební výchovu s matematikou, ale také s českým jazykem...

Slova, která se rýmují: 1D a 2D; 5D a 6D.

Kde se objevuje „komár“: 2B a 6C.

Buňky, kde je jedno sloveso: 1D, 2D, 3D, 4D, 1A, 2A, 4A a 5B.

Buňky, kde je předložka + podstatné jméno: 3B, 6B, 6C.

Protože žáky aktivita zaujala, do každého týmu jsem tuto tabulku vytiskla a dostali další úkol: vymyslet podobné podmínky pro buňky, vypsát pod tabulku vysvětlivky a okénka podle nich vybarvit.

5.4 Integrace Hudební výchovy do předmětu Prvouka

Prvouka je předmět, ve kterém se žáci setkávají s větším množstvím vědních oborů (botanika, zoologie, biologie člověka, fyzika, mineralogie, geologie, sociologie), ale i s tématy, která se týkají společenského života (komunikace, zdravotěda, dopravní výchova, bezpečnost, zdravá výživa apod.). Této skutečnosti se dá využít, neboť práce s texty všeho druhu v sobě skrývá také příležitost pro integraci hudební výchovy. Vždyť co jsou písně? O čem vypovídají? O životě ve všech jeho tématech. Dotýká se opět všech oborů – a právě v těchto průnicích lze najít možnosti pro hudebnost.

U prvouky je výtečné, že se snadno využívá plynoucího času, aby se mohla jednotlivá témata propojovat v souvislostech s reálným životem. Typické je věnovat se postupně ročními obdobími (podzimem, zimou, jarem a propukajícím létem), ale skvěle se integrují náměty Halloweenu, Vánoc, Velikonoc, Dne země, dá se bezprostředně reagovat na tok života kolem nás. Je vichřice? Proberme stupně větru. Je zatmění Slunce? Pojďme si udělat astronomický den a pozorujme ho. Je sněhová kalamita? Podívejme se, jaké počasí je v jiných částech světa. Mně osobně se osvědčilo nepoužívat žádnou učebnici, jen encyklopedie a počítačovou techniku. Nemám pak svázané ruce a lépe se mi tvoří přirozeně plynoucí koncept.

5.4.1 Příklady z praxe

- **ÚVODNÍ MOTIVACE (EVOKACE) TEMATICKOU PÍSNÍ**

Tato metoda je pochopitelně tou nejjednodušší, jaká se dá použít pro integraci HV do PRV. Každý učitel zvládne vyhledat vhodnou píseň, která koresponduje s právě probíraným tématem, aby písní výuku zpestřil, či aby vzbudil u žáků zvědavost a evokoval zájem o učivo. Typické je rovněž propojení Vánoc a Velikonoc s koledami apod. Protože to není příliš tvořivé, zvládne to skutečně

většina pedagogů. Inspirace např. na webu „Zpívající učitelka“⁵², nebo v současnosti tolik populární „Fíha tralala“⁵³

- **RYTMIZACE NÁZVŮ MĚSÍCŮ; SPOJENÉ S POHYBEM**

V průběhu školního roku, jak běží čas, opakujeme názvy měsíců. Některé děti si již názvy měsíců pamatují, pro jiné je to stále příliš „cizích slov“. Určitě neuškodí, když si žáci postupně názvy měsíců ožívají. Aktivita se prokládá do běžného učiva prvouky 2 – 3x za měsíc, zpravidla touto rytmizací začínám hodinu, jejíž obsah se nějak úžeji váže k aktuálnímu měsíci. V září začínáme první říkankou, v říjnu opakujeme zářijovou a připojíme říjnovou, v listopadu opakujeme zářijovou, říjnovou + připojíme listopadovou apod. (viz níže). Je vhodné propojit i s matematickými dovednostmi (učivo o počtu dní v měsíci, pojmy zítra, pozítří, vloni, včera, předevčírem atd.). Popsaná aktivita otevírá bránu i pro měsíční témata v literární výchově, a samozřejmě se krásně propojuje i s výchovou výtvarnou...

Žáci se postaví do kruhu a chytanou se za ruce. Učí se POSTUPNĚ rýmy, které nějak charakterizují daný měsíc. Jedná se o reakci na počasí, svátky, ale říkanka obsahuje i pranostiky. V červnu žáci bezpečně znají 10 měsíců, kterými prochází školní rok (září – červen). Mezi každým rýmem charakterizující měsíc je *refrén*, při kterém se žáci posunou o jeden krok stranou (např. vpravo).

Jak se spojí slovo s rytmickým pohybem:

1. doba	2. doba	3. doba	4. doba	1. doba	2. doba	3. doba	4. doba
Na zá-	-ří (nic)	na zá-	-ří (nic)	tě-ši	li se	sa-da	ři (nic)
Krok vpřed	přinožit	krok zpět	přinožit	krok vpřed	přinožit	krok zpět	přinožit

⁵² Vintrová, E: Zpívající učitelka. Brno: [online]. Dostupné z [cit. 2017-02-10]: www.zpivajiciucitelka.cz/category/prvouka/

⁵³ Fíha tralala, cvičíme od mala. Píseň Semienka. 2014. Dostupné z [cit. 2017-02-10]: www.youtube.com/watch?v=pjCN0KxcuSo

Refrén:

1. doba	2. doba
Krok je	rok (nic).
Krok do strany + vlna ramenem.	Přinožit.

Znění celé říkanky:

ZÁŘÍ

Na zá-ří, na zá-ří, těšili se sadaři.

Ref.: Krok je rok.

ŘÍJEN

V říjnu padá lis-tí, zahrady se čis-tí.

Ref.: Krok je rok.

LISTOPAD

Halloween je v listopadu, nandám si masku na hlavu.

Ref.: Krok je rok.

PROSINEC

V prosinci jsou Vánoce, sejdeme se po roce.

Ref.: Krok je rok.

LEDEN

V led-nu, v led-nu, za pec si sed-nu.

Ref.: Krok je rok.

ÚNOR

Když je únor bí-lý, tak nám pole sí-lí.

Ref.: Krok je rok.

BŘEZEN

Bře-zen, bře-zen, za kamna vle-zem.

Ref.: Krok je rok.

DUBEN

Du-ben, du-ben, ještě tam bu-dem.

Ref.: Krok je rok.

KVĚTEN

Rozkvetlý je květen, pod jabloň si sed-nem.

Ref.: Krok je rok.

ČERVEN

V červnu končí ško-la, volno na nás vo-lá.

Ref.: Krok je rok.

• **VNÍMÁNÍ ZVUKOMALEBNÝCH PROJEVŮ PŘÍRODY**

K rozvoji hudebnosti patří také vnímání a sluchová analýza přírodních zvuků. Pedagog s dětmi, v rámci výuky Prvouky, musí často vycházet mimo stěny třídy a školy. Jak lépe učit zákonitostem přírody, nežli v samotné přírodě?

Učitel se svými žáky vyrazí, podle geografických možností, nejlépe za město, dále od umělých zvuků aut a sirén. Někam, kde se žáci můžou zaposlouchat

do zvuků, které vycházejí z přírody. Pokud možno, lehnou si nebo sednou do trávy, zavřou oči a poslouchají zvuky ptáků, šumění listů ve větvích stromů, „vrzání“ větví, bzучení komárů apod. U vodního toku se žáci zaposlouchají do hukotu vody (zde můžou zkusit, jak dlouho udrží zvolený tón na jedno nadechnutí, aby imitovali kontinuitu toku), nad údolím nebo v jiném vhodném prostředí je zajímavé hrát si s ozvěnou lidského hlasu, v jeskyni můžou sledovat hal, před deštěm upozorníme na zvýšenou slyšitelnost houkání vlaku. Vlak sice není přírodní zvuk, ale koleje křižují přírodu a často na ně s dětmi při vycházce narazíme. Když jsme pak náhodou svědky, jak se vlak přibližuje a vzdaluje, je to pro děti zajímavý zvuk, neboť auto není tak hlasité, zvuky aut nezní romanticky a jsou také většinou přehlušené hlukem jiných přítomných aut.

Existuje možnost zvuky přírody nahrát, je však zapotřebí citlivého mikrofону. Pokud učitel tuto možnost nemá, může využít nahrávek z internetu, kde se dají najít dlouhé zvuky tekoucí vody⁵⁴, deště a bouřky⁵⁵ a celá škála dalších nahrávek. Ve třídě pak s žáky zkusíme zvuky napodobit vlastní reprodukcí či pomocí nějakého hudebního nástroje. Přirozeně se tím snadno naváže na konkrétní učivo např. o vodních tocích, rozmarech počasí, druzích ptáků, okrajově je možné dotknout se problematiky šíření zvuku ve vzduchu apod.

5.5 Integrace Hudební výchova do předmětu Tělesná výchova

Hudební výchova a tělocvik. Na toto spojení jsme zvyklí, je to spojení zcela přirozené, vždyť všichni známe Spartakiádu, cvičení s hudbou a na hudbu, děti znají různé zpěváky, kteří u produkce tančí nebo přímo cvičí (Dáda, Zpívající učitelka, Fíha tralala⁵⁶, Cvičíme s Míšou⁵⁷ atd.). To vše se dá samozřejmě použít a v praxi se hojně používá. Již z předchozích námětů je zřejmé, že rytmus ve spojení s pohybem je aktivita, kterou děti znají a mají ji rádi. V tělocviku se dají v rytmu dělat dřepy, skok přes švihadlo, překážkový běh (překážky rozestavené v pravidelných

---

⁵⁴ Bílý šum. Jednu hodinu trvající kontinuální zvuk přírody. Proud vody tekoucí přes jez se zpěvem ptáků v pozadí [online]. Dostupné z [cit. 2017-02-10]:www.youtube.com/watch?v=Jfid67LOexk

⁵⁵ Déšť a hrom. 2015. [online]. Dostupné z [cit. 2017-02-10]:

www.youtube.com/watch?v=KdBc-xXzt5M

⁵⁶ Fíha tralala, cvičíme od mala. Píseň Bum báb. 2012 [online]. Dostupné z [cit. 2017-02-10]:www.youtube.com/watch?v=_obIgcL2gg8

⁵⁷ RŮŽIČKOVÁ, M. *Zpíváme a cvičíme s Míšou*. Televizní pořad. Praha: 2016 [online].

Dostupné z [cit. 2017-02-10]:www.youtube.com/channel/UCWaYP51K6ayGFNZ9j5TdjoA

intervalech), driblink, hody míčem, gymnastika, taneční variace aj. Na krátké hudební skladby je možné nacvičit různé pohybové či jednoduše tělocvičné sestavy. Zajímavou modifikací je používání *eurytmie*⁵⁸ (pohybové umění), což je metoda, kterou uplatňují zejména pedagogové waldorfských škol. Spojení hudby a cvičení může někdy zajít na pomezí umění, může tedy přerůst v zajímavou disciplínu, jako je krasobruslení, sportovní gymnastika, ale mám na mysli i různé druhy tance (balet, street dance, break dance aj.). Málokteré dítě má takové nadání, aby dosáhlo pohybových kvalit, jenž by se daly považovat za umělecké. Přesto je nutné rozvíjet nejen holou rytmiku, ale zařazovat do výuky pohybově-umělecké činnosti, v nichž by měly možnost nalézt uplatnění i citliví žáci s uměleckými ambicemi.

„Základním prostředkem tanečního vyjádření a taneční tvorby je pohybový základ, pohybová technika, která umožňuje pohybové ztělesnění představy, prožitku, nálady, atmosféry, hudby či jiných podnětů. Technika pohybu není konečný výsledek, ale prostředek k vyjádření. Čím dokonalejší technika, tím umožňuje svobodnější vyjádření prožitku, myšlenky nebo uměleckého záměru. Tělo se stává nástrojem, nástroj tvoří. To platí v tanci všeobecně, u dítěte pak dvojnásob.“⁵⁹

5.5.1 Příklady z praxe

• UČITEL S BUBÍNEM V TĚLOCVIKU

Učitel má v ruce bubínek a žáci se pohybují podle rytmu, který slyší (rytmický zvuk bubínku). Délka kroku je na uvážení dítěte, primárně jde o dodržení rytmu. V tělocvičně mají žáci dostatečně velké místo na to, aby mohli „pochodovat“ ve volném prostoru celé místnosti nebo i v řadě za sebou. Učitel může rytmus zrychlovat či zpomalovat. Po chvíli aktivitu pozmění – dá dětem do cesty překážku, například lavičku, kladinu, díl švédské bedny apod. Žáci musejí v rytmu překážku překonat skokem, přeběhnutím, atd.

---

⁵⁸Občanské sdružení Eurytmie. [online]. Dostupné z [cit. 2017-02-10]:

www.eurytmie.cz/co-je-eurytmie/zakladni-cleneni-eurytmie/

⁵⁹RELLICHOVÁ, L., ŠVANDOVÁ, L., ELIÁŠOVÁ, M. *Sympóziium na téma „Tvořivá taneční výchova“ v rámci celostátní přehlídky dětského scénického tance v Kutné Hoře 2008*. Článek [online]. Oficiální WEB: Taneční a pohybové studio Magdalena. Rychnov nad Nisou. © 2011. Dostupné z [cit. 2017-02-10]: www.tsmagdalena.com/o-vyuce.php

- **POUŽITÍ POHYBU PRO VYJÁDŘENÍ HUDEBNÍHO CÍTĚNÍ (POHYBOVÁ IMPROVIZACE)**

Učitel vybere zajímavou hudební ukázkou, která je přiměřeně dlouhá a přiměřeně náročná textu. Vhodná je například taková hudba, se kterou se již žák seznámil v hodině Hudební výchovy, nebo naopak touto aktivitou žáka připravujeme k další (následující) práci s vybranou hudební skladbou či ukázkou. Žákům se vymezí prostor, je možné jim i takovou improvizaci předvést, aby ztratili ostych. Zpočátku dáme prostor dobrovolníkům, později můžeme zkusit hromadnou improvizaci. Hlavním přínosem takové činnosti je to, že dítě má příležitost vyjádřit pohybem svůj vnitřní svět, může zrcadlit své pocity. Není to jednoduché a každý to nedokáže. Když ovšem tuto aktivitu učitel zařazuje alespoň jednou za měsíc, žáci si postupně zvyknou a zapojují se ve větším množství a více spontánně. Hudebně pohybová improvizace dává prostor k volnému projevu, k reflexi niterních pocitů. Pokud se v prostoru setkají dvě osobnosti, které se nějakým způsobem zkontaktují (očima, dotykem), může dojít *k sociální interakci*. Improvizace může být naprosto *volná*, ale lze dát žákům pokyn improvizovat podle nějakého návodu. Pedagog si například může se svými žáky hudební ukázkou nejdříve poslechnout a říct si, jaké pocity hudba asi odráží a jak se takové pocity dají vyjádřit pohybem – tím žákům sice hodně pomůžeme, nicméně je limitujeme, což může někdy omezit vnitřní svobodu vyjádření. Ovšem domnívám se, že pro to, aby se dítě naučilo plně improvizovat, je zpočátku nutné jim pomoci, ukázat jim, jak lze pohybem něco vyjádřit. Pohyb se pak stane prostředkem a zdrojem vyjádření sebejistoty a sebeuvědomění.

Námět: aktivitu je možné propojit s výtvarnou výchovou, např. s níže popsanou činností výtvarné improvizace (v kap. 5.6.1) spojenou s Dvořákovým smyčcovým kvartetem č. 12 F dur.

5.6 Integrace Hudební výchova do předmětu Výtvarná výchova

Výtvarná výchova už dávno není předmětem úzce zaměřením na kresbu a malbu, občasně oživovaným papírovou koláží či jednoduchou frotáží. Současný trend je přinášet opravdu pestrou škálu činností, jež pomohou dítěti chápat a vnímat svět v různých souvislostech, reálných i snových. Jak už zde bylo několikrát

dokázáno, umělecké obory mohou provázet všechny předměty na základní škole. Výtvarná výchova má, řekla bych, zcela výsadní postavení, jelikož s výtvarnou výchovou se, na rozdíl třeba s výchovou dramatickou, prostě počítá. Propojením výtvarné a hudební výchovy mohou vznikat zajímavé projekty. Takovými průniky mohou být právě různá divadelní vystoupení, kde se snoubí výtvarno (kulisy, kostýmy, scéna), hudba (přítomnost písní či hudebního podkresu), literatura (scénář), pohyb včetně mimiky a gest, komunikační dovednosti (verbální projev). Pokud dítě vidí výtvarné dílo, může se mu líbit; ovšem spojení tohoto zážitku s hudbou dílo povznese a více přiblíží dítěti vnitřní pojetí, duši díla. Zásadní podmínkou je **probudit v dítěti k takovému otevření motivaci**, což je nelehký úkol pedagoga. Někteří žáci mají vrátka do svého nitra zavřená a bojí se otevřít... Tito žáci pak svým postojem snadno zabrání některým citlivějším spolužákům, aby bez zábran své osobní prožitky vyjádřili.

5.6.1 Příklady z praxe

• TVORBA STÍNOVÉ HRY NA MOTIVY VYBRANÉ PÍSNĚ

Pedagog vybere z písní, které se žáci učili 4 – 5 příběhových (dějových) písní, které se dají dobře výtvarně zpracovat. Děti se rozdělí do týmů, a ty se shodnou na jedné písni. V týmu pak, v rámci výtvarné výchovy, zpracují plošné loutky na stínové divadlo. Pro motivaci je vhodné žákům vysvětlit princip fungování stínového divadla např. pomocí prstů a baterky. Je potřeba si promyslet technické podmínky, aby měl učitel představu o velikosti loutek. Pokud má škola k dispozici větší prostor a silnější zdroj světla (např. reflektor), dá se pracovat **s celými postavami a využít pohybových prostředků těla**. Dostupnější je ovšem poněkud skromnější projekt.

Technický postup

a) Vyřízneme dno krabice (např. od banánů) a vzniklý otvor zalepíme bílým balicím papírem. Žáci pak v týmech připraví loutky z kartónu nebo podlepených čtvrtek, nikterak se nevybarvují, jde pochopitelně primárně

o zřetelný obrys. Protože se jedná o detailní práci nůžkami, je možné tuto práci propojit s výukou *Pracovních činností*. Takto vytvořené loutky se přilepí kvalitním lepidlem (či modelínou) ke špejli. K fungování stínu je zapotřebí silnější baterky, která svítí přes loutky a balicí papír směrem k divákům. Jde o zcela jednoduchý postup.

b) Lze využít starých zpětných projektorů (MEOTAR). Osobně jsem tuto techniku využila, neboť jsem MEOTAR našla v jednom z našich kabinetů. Překvapilo mě, že je funkční, a že jsou dokonce k dispozici i fólie, na které se psalo. MEOTAR je zařízení, jež se aktivně používalo v letech cca 1970 – 1990 a bývalo na každé základní škole. Domnívám se, že dosud tato zařízení – pod vrstvami prachu - na školách jsou. MEOTAR má silnou lampu, která prosvěcuje plochu ve tvaru

čtverce cca 30 cm. Právě ta se může stát dějištěm stínového divadla; pohyb loutek se pak pomocí projektoru přenáší na promítací plochu. My jsme paradoxně fólie využili pro dokreslení kulis (stromu, domečku, kopce, slunce apod.), což bylo pro děti zajímavé, neboť mohly použít barevné fixy. Když jsem hledala vhodnou plochu na promítání, napadla mě vypnutá interaktivní tabule, takže jsme vtipně propojili techniku dob minulých s pasivním použitím technického výtvarného současnosti.

Popis aktivity

Žáci si v týmu nacvičí dramatizaci příběhu písně (např. *Teče voda teče, Mezi horami, Grónská písnička* apod.) a vyrobí si loutky. Předem se domluví s pedagogem, o jakou píseň se jedná. Učitel může hrou na nástroj a zpěvem dětskou produkci doprovázet, nebo děti můžou zpívat samy. Pro žáky je ovšem snazší použít reprodukovanou verzi, protože nemusejí myslet na prezentaci zpěvu (slov, melodie, rytmu), ale soustředí se jen na děj (příběh) a pohyb loutek.

- **NÁVŠTĚVA BALETNÍHO PŘEDSTAVENÍ**

S dostatečně předem namotivovanými žáky můžeme navštívit dostupné kvalitní představení. Pro mimopražské školy je to obtížnější, neboť ve městech bývá k dispozici většinou pouze nabídka činohry a využití dopravních služeb se může stát finančním problémem.

Současnost (2017) nabízí například představení v repertoáru baletu Národního divadla v Praze, který nastudoval pohádku *Čarodějův učeň*⁶⁰. Pro podobnou návštěvu je žádoucí, aby učitel žáky předem seznámil s dějem, připravil je takový druh umění přijmout a v rámci svých možností kvalitně zhodnotit. Následná reflexe ve škole je nutná.

- **VÝTVARNÉ TVOŘENÍ PŘI POSLECHU TEMATICKÉ HUDBY**

Nabízí se celá škála možností, jak využít poslech k inspirativnímu výtvarnému tvoření. Pedagog může děti zmotivovat k holé ilustraci, ovšem zajímavější je zkusit vyjádřit hudební náladu pomocí některé z abstraktních forem pomocí akvarelu, zapouštění barev, lavírování aj. Žáci třetího ročníku mají, dle stupně psychického vývoje, ještě převažující konkrétní myšlení, takže abstraktní forma je pro ně hůř uchopitelná, ovšem na druhou stranu se může stát úlevou pro žáky, kteří se neradi poutají daným motivem, tématem. Důležité je dávat žákům najevo, že žádný výtvarný pokus není špatný, každá cesta je inspirující a má svůj význam.

Jak dětem přiblížit hudební motivy

Vhodnou hudební motivací je např. *Dvořákův Smyčcový kvartet č. 12 F dur, zvaný „Americký“*. V Hudební výchově je potřeba děti na takovou tvorbu připravit, říct jim příběh, který tuto skladbu provází: A. Dvořák studoval na konzervatoři v New Yorku (1893) a léto trávil na venkově v Iowě. U poslechu je možné ukazovat či promítat motivační obrázky přírody, podobné, která Dvořák obklopovala při komponování. V místě svého pobytu se Dvořák cítil šťastně, vesele a zdravě, což je ze skladby slyšet. S trochou fantazie cítíme letní atmosféru, hukot vodních toků, šumění větru. Úvodní věta začíná violou, která

---

⁶⁰ Národní divadlo. *Programová nabídka*. Praha, ND, 2017.
Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]:www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/5871

nese hlavní téma, jež po krátké době převezmou housle. Svižná rytmika evokující Dvořákův příjezd do místa venkovského odpočinku – městečka Spillville – přejde po chvíli v klidnější tempo, přinášející zádumčivost a možná trochu i osamělost a stesk po domově. Žalozpěv ovšem graduje, až „padá“ vyčerpáním, aby připlul klid, snad i smíření... Vzápětí opět přichází živost, svěží tempo a „probuzení“. Opakující se motivy vysokých tónů houslí, kde dur přechází v moll, evokují zpěvy ptactva. Závěr graduje v radostné náladě⁶¹.

Uvědomuji si, že se taková hudba může zdát některým pedagogům pro děti na prvním stupni příliš těžká, ovšem učitel je pouhým nositelem informace. Zpracování je niterní záležitostí každé osobnosti – a ta je schopna pojmout informaci ryze na své vlastní úrovni. Pomoci může právě volné výtvarné zpracování. Není to však vhodné pro příliš velké kolektivy dětí, kde se špatně udrží klid při práci. Tichý poslech je totiž základem pro takto postavenou činnost.

- **ROZVOJ FANTAZIJNÍCH PŘEDSTAV POMOCÍ HUDBY**

Patří fantazijní představy do výtvarného umění? Nepochybně ano, neboť představivost potřebujeme k tvořivé práci, představivost pomáhá člověku vyjádřit pocity, emoce, ale i snové krajiny. Při poslechu hudby můžeme vyzvat své žáky k tomu, aby zavřeli oči a zkusili se nechat unést pomocí např. panovy flétny, afrických bubnů, tibetské meditační hudby aj. a představili si zemi původu takové hudby a třeba o svých představách mluvili, anebo i jen mlčeli...

5.7 Příprava projektového dnu – hudební téma napříč předměty

Projektové vyučování v českém prostředí u nás propagovali zejména Václav Příhoda (1889 – 1979), Jan Uher (1891 – 1942), Stanislav Vrána (1888 – 1966) a Karel Velemínský (1880 – 1934), kteří studovali v USA přímo u ideového otce projektové metody, Johna Deweye (1859 – 1952). Projektová metoda byla u nás poprvé aplikována v tzv. pokusných školách (např. ve Zlíně), které měly za úkol

---

⁶¹DVOŘÁK / String Quartet No. 12 in F major, Op. 96 "American" (Cleveland Quartet); publikováno 2013. Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]:www.youtube.com/watch?v=DxtAHPYIXdU

ověřit nové přístupy ke vzdělávání (1929 – 1930)⁶². Dnes je projektové vyučování považováno za moderní didaktický postup, ačkoliv je toho většinou využíváno nikoliv pro globální koncepci školy, ale jako samostatná pedagogická metoda.

Vhodnou a jistě mnohokrát deklamovanou pomůckou pro výuku hudebního děje je symfonická pohádka *Sergeje Prokofjeva Pét'a a vlk*, která zprostředkuje žákům aktivní poslech. Autor touto skladbou promlouvá k dítěti pomocí charakteristických barev hudebních nástrojů, jimiž vykresluje povahy hlavních postav a vlastně i celý děj. Pedagog na prvním stupni může, v rámci jednoho dne, určit pořadí předmětů podle charakteru náplně výukového dne. V tomto případě lze začít třeba výtvarnou výchovou. Není ovšem potřeba jednotlivé předměty nazývat, den plyne zcela přirozeně a jednotlivé činnosti se navlékají jako korálky na šňůru bez nutnosti „šroubovat“ je do předmětů. To dělám jen z formálního důvodu pro účely této práce.

- Ve **Výtvarné výchově** pedagog pro úvodní motivaci může jednoduše převyprávět základní osu příběhu a žáci mají za úkol vyrobit z kartónu jednotlivé aktéry příběhu (mohou si úlohu rozdělit do týmů): Pét'u, pěnkvu, kachnu, kočku, dědečka, vlka, lovce, pušky. Protože děti ještě příběh neviděly, podnítlí to jejich fantazii. Pokud zbude čas, žáci se svými vyrobenými postavami zahrají na lavici divadélko (jednoduchá dramatizace).
- V **Hudební výchově** pedagog žáky seznámí s hudebními nástroji, které se ve skladbě objevují (obrázek nástroje - vizualizace + ukázka zvuku): housle, flétna, hoboj, klarinet, fagot, lesní rohy, dechové dřevěné nástroje, buben, tympany. Obrázky nástrojů pedagog vyvěsí na magnetickou tabuli. Žáci následně zhlédnou připravenou ukázkou⁶³. Slovem provází Karel Höger; ukázka představuje zpracování ZUŠ Prachatice - jedná se o velmi zdařilé zdramatizované taneční vystoupení dětí.
- V **Českém jazyce** žáci hledají a v týmu zapisují různé slovní druhy, které se vážou k příběhu; pedagog na tabuli píše k jednotlivým slovním druhům příslušné otázky vážící se k příběhu, který viděli (taneční vystoupení).

---

⁶² COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň ZŠ*. Praha: Fortuna, 2010. 7 s. ISBN 80-7168-958-0.

⁶³ZUŠ Prachatice. 1. část tanečního představení *Ať žije král!*, 3. 11. 2016, městské divadlo v Prachaticích; *Pét'a a vlk*. Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]: www.youtube.com/watch?v=5CkTmCH9_Ug

Podstatná jména: Jaké postavy, zvířata, rekvizity či jiné objekty jste v příběhu viděli? (strom, dědeček, vrátka ...) Rozdělte je do tří sloupečků podle rodu.

Přídavná jména: Jaká je hudba? (veselá, hravá, lehká) Jaký je Pěťa? (malý, veselý) Jaká je kočičí chůze? (plíživá, pomalá, ostražitá) Jaký je dědeček? (starý, unavený, starostlivý)

Číslovky: Kolik je lovců? Kolik je koček? Kolik vystupuje v příběhu celkem postav? Kolikrát se na scéně objevila kočka? Apod.

Slovesa: Co dělala pěnkava? Co dělal Pěťa? Co dělal....?

Příslovce: Jak, kde létá pěnkava? (vysoko, lehce, rychle...)

Citoslovce: Jak dělá kočka? Jak dělá pěnkava? Jak dělá vlk, kachna...?

Na magnetické tabuli jsou vypsány či vystavené obrázky hudebních nástrojů. Učitel pustí žákům další verzi hudebního díla⁶⁴, tentokrát v dětském výtvarném zpracování (papírový karton). Žáci mají za úkol **své vlastní vyrobené postavy** z kartonu přiřadit k jednotlivým hudebním nástrojům na magnetické tabuli: Pěťa – housle, pěnkava – flétna, kachna – hoboj, kočka – klarinet, dědeček – fagot, vlk – tři lesní rohy, lovci – skupina dechových dřevěných nástrojů, pušky – velký buben a tympány. Zde mají také možnost vidět jiné výtvarné zpracování hudební pohádky i jinou verzi dramatizace. Na internetu je k dispozici ještě jedna ukázka⁶⁵, kde celý příběh zpracovaly opět děti, tentokrát jsou postavy vyrobené trojrozměrně, a to pomocí barevných bavlnek.

Další hodinu mohou žáci zkusit písemně převyprávět příběh a jednotlivě je dobrovolně prezentovat před třídou. Naskýtá se rovněž možnost pustit si výtvarně velmi zajímavou verzi skladby⁶⁶ ve francouzštině s českými titulky. Lze srovnat úlohu verbálního podání (barva hlasu, zvukomalebnost francouzštiny) s českou verzí. Žáci jsou podněcováni k formulaci vlastních závěrů ze získané zkušenosti.

---

⁶⁴Pěťa a vlk. Plošné výtvarné zpracování (karton). Publikováno 2012 [online].

Dostupné z [cit. 2017-02-10]: www.youtube.com/watch?v=Yi18zF_Rklg

⁶⁵Pěťa a vlk. Výtvarné zpracování dětmi; trojrozměrné postavy vyrobené pomocí barevné vlny.

Publikováno 2012. Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]:

www.youtube.com/watch?v=5CkTmcH9_Ug

⁶⁶ PROKOFJEV, S. *Pěťa a vlk*. Režie: Thierry Guernet, Corentin Leconte a Pierre-Emmanuel Lyet.

Pořad získal Zvláštní uznání za mimořádný umělecký počín na loňském MTF Zlatá Praha. Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]: www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11198556134-peta-a-vlk/

V **Anglickém jazyce** je možné využít ukázky s anglickými titulky⁶⁷ a pokusit se některé věty přeložit pomocí slovníků (obrazy zastavovat). Pomůže jim znalost příběhu.

V **Matematice** mohou žáci měřit stopkami jednotlivé úseky motivů (např. Pět'a: 0:11; pěnkava 1:10, kachna 2:38, kočka 4:46, dědeček 6:42), mohou se pokusit odhadnout celkovou délku skladby a dále pracovat s jednotkami času, např. vymyslet na toto téma slovní úlohu apod.

6 Návrh na změnu ve stávajícím ŠVP

Jak už bylo řečeno v kap. 4.3, z obsahu ŠVP by měla být zřetelně a jasně čitelná tvář školy, určitý styl učení, nějaká konkrétnost, což by se mělo pochopitelně odrážet také v plánech krátkodobějších (roční plán metodického sdružení, měsíční plán činností apod.). Právě konkrétní akce, specifické metody učení, oborové zaměření (rozšiřující výuka), projekty či jiný způsob hodnocení a komunikace je to, co odlišuje běžnou (průměrnou) školu od těch, které vyhledávají rodiče i ze vzdálenějších destinací. Obecná znění ŠVP sice zajišťují volnější ruku pro pedagogy a dávají také velký prostor pro kreativitu aktivním učitelům, vize školy je ale matná a nejasná.

Nechci podlehnout dojmu, že integrace Hudební výchovy do všech předmětů je všelék na bolesti školství. Existují i jiné způsoby, jak výuku pozvednout, v současnosti je to například mentoring, důsledná kontrola činností učitelů (častější hospitace), neformální pedagogická spolupráce i organizačně-systémový pedagogický diskurs, cílená školení atd. Různé školy mají zcela pochopitelně odlišné vize a mohou nabídnout jiná zajímavá východiska pro řadu dětí a jejich rodiče, kteří hledají zcela specifická zaměření. Tvrdím ale, že integrace uměleckých témat a činností do ostatních (neuměleckých) oborů lze uskutečňovat všeobecně na všech školách, aniž by to negativně ovlivnilo výuku – naopak, děti to více rozvíjí a otevírají se jim vrátka nových obzorů a neotřelého vidění zcela reálných skutečností.

---

⁶⁷ PROKOFJEV, S. *Peter and the Wolf 1/3*. Nahráno 18. 10. 2008. The Chamber Orchestra of Europe/Claudio Abbado. Dostupné [online] z [cit. 2017-02-10]: www.youtube.com/watch?v=jzjllni8_qg

Pro **systemovou integraci HV** (potažmo i ostatních uměleckých předmětů) do všech předmětů na 1. stupni ZŠ by bylo potřeba širšího zásahu do ŠVP, včetně předmětů Vlastivěda a Přírodověda. Předkládám změny týkající se pouze předmětů 3. ročníku, v souladu s koncepcí této práce.

Do obsahové části předmětů, tedy do očekávaných výstupů, není potřeba zasahovat. Mezery vidím v *charakteristice předmětů*, eventuálně v absenci výčtu forem práce v jednotlivých předmětech (*Poznámky k učebnímu plánu*⁶⁸).

Návrh změn:

Poznámky k učebnímu plánu:

- Tělesná výchova, s. 24:

Obr. 4

Tělesná výchova
Sáňkování, bobování, bruslení, lyžování - dle počasí a podmínek školy.
Plavecký výcvik ve 2. a 3. ročníku.
Atletické soutěže
Turnaje v míčových hrách
Soutěže ve šplhu, v přeskocích přes švihadlo
Lyžování v terénu
Návštěva plaveckého bazénu
Turistika

Přidat: **Hudebně pohybová výchova.**

- Český jazyk, s. 25:

Obr. 5

Český jazyk a literatura
Návštěva knihovny
Besedy o autorech a ilustrátorech knih
Besedy o literárních žánrech
Návštěva divadelního představení a filmu
Referáty (jednotlivců i skupin)

Přidat: **Metody dramatické výchovy (hudebně pohybová, výtvarná složka)**

---

⁶⁸ ŠVP školy, 22 – 28 s.

- Prvouka, s. 25:

Obr. 6

Prvouka
Vyučování v přírodě. Návštěva zoo parku. Exkurze. Besedy. Návštěva ekofarmy.

Přidat: Výuka je prokládána metodami dramatické výchovy (pohyb, rytmika, výtvarné projevy práce s tematicky zaměřenými literárními texty apod.)

- Výtvarná výchova, s. 26:

Obr. 7

Výtvarná výchova
Besedy o výtvarném umění Výstavy, galerie Návštěva historických památek v regionu Práce ve výtvarných dílnách - statek Bernard v Královském Poříčí Návštěva knihovny - ilustrace knih, komiksy

Přidat: Propojení uměleckých forem s přesahem do Hudební výchovy, Literární výchovy, Dramatické výchovy.

- Matematika, s. 26:

Obr. 8

Matematika
matematické soutěže využívání určitých typů výukových programů

Přidat: Využívání pohybových metod (rytmika).

Učební osnovy:

- Český jazyk a literatura, charakteristika předmětu, s. 29:

Obr. 9

Jazyk a jazyková komunikace
<u>1.stupeň</u>
Český jazyk a literatura má mezi vyučovacími předměty stěžejní postavení, protože přímo rozvíjí způsobilosti, které jsou důležité pro vzdělávání ve všech dalších výukových předmětech. Je syntézou komunikační a slohové výchovy, jazykové a literární výchovy. Uvedené složky v jednotlivých ročnících jsou zastoupeny rovnoměrně a žáci se s nimi seznamují ve vzájemných vazbách. Komunikační a slohová výchova - obsahuje naslouchání a mluvený projev žáka; získávání správných psacích dovedností; základy čitelného, hbitého a úhledného rukopisu; psaní slov a textů přiměřeného obsahu; psaní jednoduchého sdělení a správné vyjadřování spisovným jazykem. Psaní ve 4. a 5. ročníku je propojeno s výukou přírodovědy a vlastivědy. Jazyková výchova - vyžaduje značnou pozornost. Využití sluchových, zrakových i motorických vjemů. Rozvíjí vyjadřování žáků spisovným jazykem. Úkolem je zautomatizovat základní pravopisné jevy. Literární výchova - úkolem je seznámit a vnímat literární text, rozumět jeho významu a smyslu; využívat hlasité a tiché čtení. Seznámit se s vhodnou literární tvorbou pro mladší školní věk, jejich autory i ilustrátory v různých jejich podobách (knihy, CD, DVD, besedy)

Přidat: Literární výchova (připojit na konec) – **Využití metod dramatické výchovy (pohyb, rytmika, výtvarné složky).**

- Cizí jazyk, charakteristika předmětu, s. 82 – 83:

Obr. 10

S cizím jazykem (Anglickým jazykem) se žáci seznamují ve 3. ročníku. Důraz je kladen na komunikační schopnosti žáků. Žáci musí rovněž porozumět čtenému textu, který výběrem slov odpovídá jejich jazykové úrovni. Žáci se učí jednoduše reagovat v nejběžnějších situacích každodenního života, přiměřených jejich věku. Metody a formy práce jsou založeny na pozorování, poslechu, tvořivých činnostech a hře. Osvojováním anglického jazyka pomáhá snižovat jazykové bariéry, přispívá ke zvýšení mobility jednotlivců. Umožňuje poznávat odlišnosti ve způsobu života lidí jiných zemí i jejich kulturní tradice.

Přidat: (...) Metody a formy práce jsou založeny na pozorování, poslechu, tvořivých činnostech (**výtvarných, literárních aj.**), hře, **dramatické výchově (pohyb, rytmika).**

- Matematika, charakteristika předmětu, s. 163:

Obr. 11

Matematické vzdělávání pomáhá žákům vnímat význam matematiky v životě. Žáci se učí vyjadřovat pomocí čísel a používat nabyté znalosti v různých situacích života. Vede žáky k matematizaci reálných situací a k posuzování věrohodnosti výsledků. Matematika rozvíjí pozornost, vytrvalost, pracovitost, kritičnost, schopnost rozlišovat, objevovat, vytvářet a řešit různé situace. Žáci se učí svoji práci kontrolovat, srovnávat, učí se sebedůvěře, slovně i písemně vyjadřují výsledky svého pozorování. S vyjadřovacími schopnostmi se rozvíjí jejich schopnost uvažovat. Matematické pojmy a vztahy je třeba vytvářet systematicky od 1. ročníku, a to v oblasti aritmetiky, algebry, geometrie, i statistiky a využití výpočetní techniky.

Škrtnout (poslední věta): ~~a využití výpočetní techniky.~~

Přidat (připojit na konec): **Didaktika propojuje moderní výukové metody (projekty, pohybové metody – krokování, rytmika) s využitím dostupných pomůcek (včetně ITC techniky).**

- Prvouka, charakteristika předmětu, s. 213 – 214:

Obr. 12

ČLOVĚK A JEHO SVĚT -cílem je podporovat schopnost žáka poznat sebe sama. Žáci se učí vnímat lidi a vztahy mezi nimi, učí se porozumět světu kolem sebe, učí se vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému životu, jak jeho přednostem, tak i jeho problémům. **Prvouka** je komplexně pojatým

předmětem s mnoha vazbami k ostatním předmětům. Je koncipována jako soubor vzdělávacích námětů, které jsou podle obsahové příbuznosti členěny do jednotlivých témat, ale ve své podstatě tvoří jeden celek vnitřně propojený zřejmými souvislostmi a vztahy. Základem osvojování učiva je pojmenovávání a pozorování skutečnosti, její zachycení a hodnocení ve vlastních výtvorech a názorech, sledování životních situací, jejich napodobování a rozvíjení v modelových hrách, výměna vlastních zkušeností a zážitků. Výchova a vzdělávání dětí v tomto předmětu má připravit žáka do života lidí, kteří budou schopni nalézt své místo v rodině, zaměstnání, společenském životě. Budou umět pečovat o své zdraví, využít svůj volný čas a žít stylem, který umožní život i dalším generacím. Prvouka se vyučuje v 1. – 3. ročníku.

Přidat: (...) Prvouka je komplexně pojatým předmětem s mnoha vazbami k ostatním předmětům, **včetně uměleckých oborů (výtvarno, hudební výchova, literární a dramatická výchova).** (...)

- Výtvarná výchova, charakteristika předmětu, s. 399 – 400:

Obr. 13

1.stupeň

Výtvarná výchova přináší umělecké osvojování světa – osvojování s estetickým účinkem. V procesu uměleckého osvojování světa dochází k rozvíjení citění, tvořivosti a vnímavosti k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu. Ke schopnosti cítit se do kulturních potřeb ostatních lidí. V tvořivých činnostech jsou rozvíjeny schopnosti nonverbálního vyjadřování prostřednictvím linie, bodu, tvaru, barvy, gesta, mimiky. Výtvarná výchova je postavena na tvůrčích činnostech - tvorbě, vnímání a interpretaci. Tyto činnosti umožňují rozvíjet a uplatnit vlastní vnímání, citění, myšlení, prožívání, představivost, fantazii, intuici. K jejich realizaci nabízí výtvarná výchova vizuálně obrazné prostředky nejen

tradiční a ověřené, ale i nově vznikající v současném výtvarném umění a v obrazových médiích. Tvůrčími činnostmi (rozvíjením smyslové citlivosti, uplatňováním subjektivity a ověřováním komunikačních účinků) založenými na experimentování je žák veden k odvaze a chuti uplatnit osobně jedinečné pocity a prožitky a zapojit se do procesu tvorby a komunikace. Obsahem rozvíjení citlivosti jsou činnosti, které umožňují žákovi rozvíjet schopnost rozeznávat podíl jednotlivých smyslů. Obsahem uplatňování subjektivity jsou činnosti, které vedou žáka k uvědomování si a uplatňování vlastních zkušeností při tvorbě. Obsahem ověřování komunikačních účinků jsou činnosti, které umožňují žákovi utváření obsahu vizuálně obrazných vyjádření v procesu komunikace. Předmět je zaměřen na kultivaci schopností žáků svět kolem sebe citlivě vnímat, prožívat jej, objevovat v něm estetické hodnoty, ty chránit.

Přidat: V tvořivých činnostech jsou rozvíjeny schopnosti nonverbálního vyjadřování prostřednictvím linie, bodu, tvaru, barvy, gesta, mimiky **i prostřednictvím pohybu (těla i objektů).** (...) K jejich realizaci nabízí výtvarná výchova vizuálně obrazné **i sluchové** prostředky nejen tradiční a ověřené, ale i nově vznikající v současném

výtvarném umění a v obrazových médiích. (...) Při realizaci cílů předmětu je použito přesahů do jiných uměleckých oborů (hudebních a literárně-dramatických).

- Tělesná výchova, charakteristika předmětu, s. 432:

Obr. 14

1.stupeň

Vzdělávací obor **Tělesná výchova** jako součást komplexnějšího vzdělávání žáků v problematice zdraví směřuje na jedné straně k poznání vlastních pohybových možností a zájmů, na druhé straně k poznávání účinků konkrétních pohybových činností na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu. Předpokladem pro osvojování pohybových dovedností je v základním vzdělávání žáků prožitky z pohybu a z komunikace při pohybu, dobře zvládnutá dovednost pak zpětně kvalitu jeho prožitku umocňuje. Hlavním úkolem je vzdělávání žáků v problematice aktivního pohybu, jako důležitého faktoru ovlivňujícímu harmonický rozvoj osobnosti. Umožňuje žákům poznat vlastní pohybové možnosti i přednosti, zdravotní a pohybová omezení, rozumět jim, respektovat je u sebe i u jiných a také je aktivně využívat. Ve vzdělávání má funkci regenerace a kompenzace jednostranné zátěže působené pobytem ve škole, ale i činnostmi mimo školu (např. dlouhodobé využívání počítačů, dívání na televizi,...). Učí žáky uplatňovat osvojené pohybové dovednosti v různém prostředí a s různými účinky; zvykat si na rozličné sociální role, které vyžadují spolupráci, tvořivost, překonávání zábran, objektivnost, rozhodování, organizační schopnosti a také i nutnou míru odpovědnosti za své zdraví i zdraví svých spolužáků. Vede žáky ke spontánnímu prožitku, k řízení pohybové činnosti a zpět k vlastní pravidelné seberealizaci v oblíbeném sportu nebo v jiné pohybové aktivitě.

Přidat: (...) rozvoj osobnosti. Používá při tom různé metodické prostředky a také se snaží o přesah do jiných oborů a témat (vnímání zdravého prostředí, funkce lidského těla, komunikační techniky aj.). U hudebně-pohybových cílů sleduje rovněž zapojení hudby i samotného rytmu, např. pohybovou improvizací. Zkrátka – umožňuje žákům poznat vlastní pohybové možnosti ...(...).

ZÁVĚR

Diplomová práce řešila téma integrace hudební výchovy do vyučovacích předmětů 3. ročníku základní školy. Prokázala, že umění může prolínat skutečně všemi výukovými programy na prvním stupni základních škol, aniž by narušila obsahovou stránku předmětů. Byly definovány cíle i přínos metod, které přispívají k rozvoji hudebnosti žáků.

Děti hudbu milují, milují pohyb v rytmu, milují zpěv, milují vytváření zvuků i tónů. Některé děti toto dokáží *využívat* pro obohacování svého nitra nebo dokonce *toto samy vytvářejí* pro obohacování sebe i druhých. Jiné děti hudbu a její komponenty přijímají pasivně, ovšem i to má na ně pozitivní účinky. Hudba – a umění obecně – stimuluje v člověku to krásné, probouzí či aktivuje smysly a emoce. Učitel by měl umět tohoto fenoménu využít, neboť metodika hudební výchovy může nápomoci k tomu, aby se stalo učení příjemné, emotivní, zkrátka aby bylo zážitkem.

Ve své práci jsem pronikla do problematiky hudební zralosti dítěte mladšího školního věku. Zabývala jsem se obsahem předmětu Hudební výchova a definovala jsem jeho úlohu v základním školství. Nahlédla jsem do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a na tomto základě jsem nacházela možnosti tvořit konkrétní Školní vzdělávací plán školy v českém prostředí.

Vymezila jsem obecná východiska pojmu integrace ve vyučování a předložila potenciál jejího uplatnění v soudobé tradiční základní škole. Praktická část nabízí konkrétní aktivity, které může kreativní pedagog využít pro svou práci. Popsala jsem v každém předmětu 3. ročníku několik činností, které propojují obsah jednotlivých předmětů s metodami Hudební výchovy. Výhody těchto metod vidím zejména v tom, že mohou pomoci osvojit učivo jinou cestou než memorováním a drilem, totiž cestou přirozeného rytmizování a vyžíváním určitých pravidelností. Činnosti rozvíjející hudebnost vedou k posouvání hranic lidské citlivosti a k aktivnějšímu vnímání hudby a umění obecně, ale také zvyšují efektivitu učebního procesu. Integrace oborů nebo i jen propojení činností v rámci Hudební výchovy umocňuje zážitek z hudby nebo prožívané situace, tedy podporuje autentičnost. Vzniká prožitkové učení.

V závěru své práce jsem navrhla změny ve stávajícím ŠVP na konkrétní škole, což je škola, na níž profesně působím. Své kroky jsem se snažila v úvodu kapitoly objasnit a obhájit. Domnívám se, že všechny umělecké obory jsou svým určitým způsobem svázány, neboť fungují na podobném principu. Přinášejí neotřelé pohledy, otevírají citovost, překračují prahy, bourají hradby všednosti a nahlíží do snových krajin. Činnosti rozvíjející umělecké (speciální) schopnosti jsou pro většinu žáků atraktivní, dávají prostor pro kreativitu a vyjádření něčeho, co nelze vyjádřit slovy. Výtvarná výchova provází téměř všechny předměty již dlouho, ačkoliv má podobu zejména ilustrativní (zdobnost sešitů). Dramatická výchova, jež může všechny umělecké obory přirozeně propojovat, na školách většinou zcela chybí – není totiž zachycena jako povinný předmět v RVP ZV. Literární výchova má poměrně velký prostor, ovšem rovněž systematicky předměty nepropojuje, ačkoliv se to mnohdy vyloženě nabízí. O Hudební výchově již bylo řečeno v práci mnoho. Myslím, že jsem svou prací *dokázala*, že může prolínat naprosto všemi předměty. Vynechala jsem jen *Pracovní činnosti*, které se mohou využít k výrobě hudebních nástrojů (zejména rytmických – např. rýžová chrastítka z plechovek, bubny z krabic atd.) a posléze s nimi učitel může pracovat a tím demonstrovat jejich účinnost. V Pracovních činnostech se dají hudební aktivity používat podobně jako ve Výtvarné výchově.

Návrhy na změnu v našem ŠVP jsem předložila vedení školy. Pan ředitel mi sdělil, že si mé nápady prostuduje a pokud se s nimi ztotožní, předloží je Radě školy ke schválení.

Domnívám se, že všechny cíle práce byly naplněné.

POUŽITÁ LITERATURA

- COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Fortuna, 2010. ISBN 80-7168-958-0.
- FRYŠČÁK, J. *Hlasová výchova dítěte*. Ostrava: PdF OSU, 2003. Skriptum. Bez ISBN.
- HERDEN, J., JENČKOVÁ, E., KOLÁŘ, J. *Hudba pro děti. Vysokoškolská učebnice. Studium učitelství pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-522-X.
- HOLAS, M. *Hudební pedagogika v profesionální hudební výchově*. Praha: HF AMU, 1995. ISBN 80-85883-08-2.
- HOLAS, M. *Malý slovník základních pojmů hudební pedagogiky a hudební psychologie*. Praha: HF AMU, 2001. ISBN 80-85883-79-1.
- KODEJŠKA, M. *Interaktivní hudební výchova dítěte v předškolním věku*. Praha: PdF UK, 2002. Skriptum. Bez ISBN.
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J. et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006, ISBN 80-901873-7-4.
- KOL. AUTORŮ. *Manuál pro tvorbu ŠVP pro ZV*. Praha: TAURIS, VÚP, 2005.
- KULHÁNKOVÁ, E. *Hudebně pohybová výchova. MP pro HV ve škole*. Praha: Portál, 2000, 2007, 2010. ISBN 978-80-7367-730-5.
- NOVOTNÁ, D. *Integrace hudebních a dramatických činností v předškolní výchově*. Ústí nad Labem: KVVU PF UJEP. Skriptum. Bez ISBN:
- PETRŽELA, Z. *Veselé písničky*. Praha: Portál, 2001, 2007. ISBN 978-80-7367-328-4.
- Pražská skupina školní etnografie. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: UK, Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X.
- PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha, Portál 1995, s. 118 in Hudecová, D.: *Mezipředmětové vztahy - malé zamyšlení nad terminologií*. Článek. Rok neuveden. Dostupné [online] z [cit. 2016-09-10]: www.msmt.cz/file/9647_1_1/download/
- MŠMT. PRAHA: RVP ZV
- SEDLÁK, F.: *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974. Bez ISBN. 02-289-74.

- SEDLÁK, F., VÁŇOVÁ, H. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: UK, Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SLAVÍKOVÁ, M. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků ZŠ*. Plzeň: ZČU, 2003. ISBN 80-7043-261-6.
- SLAVÍKOVÁ, M. *Úvod do hudební pedagogiky*. Plzeň: ZČU, 2006. Skriptum (E-learningový kurz). Bez ISBN.
- SYNEK, V. *Didaktika Hudební výchovy I*. Olomouc: PdF UP, 2004. ISBN 80-244-0972-0.
- ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. *Hrajeme si s písničkou. Zpěvník s návody na hry pro děti*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0097-0.
- ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-557-1.
- TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat. Hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005, 2009. ISBN 978-80-7367-562-2.
- VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka ZŠ*. Praha: UK, Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0181-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani
- www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/prurezova-temata-rvp-zv
- www.msmt.cz/file/9647_1_1/download/
- www.zs2chodov.cz/ke_stazeni.html
- www.zpivajiciucitelka.cz/category/prvouka/
- www.youtube.com/watch?v=pjCN0KxcuSo
- www.youtube.com/watch?v=Jfid67LOexk
- www.youtube.com/watch?v=KdBc-xXzt5M
- www.youtube.com/watch?v=_oblgl2gg8
- www.youtube.com/channel/UCWaYP51K6ayGFNZ9j5Tdj0A
- www.eurytmie.cz/co-je-eurytmie/zakladni-cleneni-eurytmie/
- www.tsmagdalen.com/o-vyuce.php
- www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/5871
- www.youtube.com/watch?v=DxtAHpYIXdU
- www.youtube.com/watch?v=DxtAHpYIXdU
- www.youtube.com/watch?v=5CkTmcH9_Ug
- www.youtube.com/watch?v=Yi18zF_Rklg
- www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11198556134-peta-a-vlk/
- www.youtube.com/watch?v=jzillni8_gg

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Popis učebního plánu v oboru Cizí jazyk, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 26 s.

Obrázek 2: Charakteristika předmětu Český jazyk a literatura, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 27 s.

Obrázek 3: Charakteristika předmětu Prvouka, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 27 s.

Obrázek 4: Poznámky k učebnímu plánu - TV, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 56 s.

Obrázek 5: Poznámky k učebnímu plánu - ČJ, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 56 s.

Obrázek 6: Poznámky k učebnímu plánu - PRV, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 56 s.

Obrázek 7: Poznámky k učebnímu plánu - VV, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 57 s.

Obrázek 8: Poznámky k učebnímu plánu - M, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 57 s.

Obrázek 9: Učební osnovy ČJ a LV, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 57 s.

Obrázek 10: Učební osnovy Cizí jazyk, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 58 s.

Obrázek 11: Učební osnovy M, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 58 s.

Obrázek 12: Učební osnovy PRV, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 58 s.

Obrázek 13: Učební osnovy VV, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 59 s.

Obrázek 14: Učební osnovy TV, charakteristika předmětu, 1. stupeň; ŠVP Naše škola, ZŠ Chodov, Školní ulice. 59 s.

RESUMÉ

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem integrace Hudební výchovy do všech předmětů na první stupni ZŠ, konkrétně pak ve třetím ročníku. Práce vhlíží do problému osobnostních předpokladů vzhledem k vývojovému stádiu dětí mladšího školního věku – řeší hudební zralost, psychosociální vývoj i motivaci dítěte. V práci otevírám problematiku výuky Hudební výchovy, konkrétně hledám možnosti tvorby ŠVP. Nabízím eventuality vhodných metod pro integraci předmětu do výuky v celé její šíři. Praktická část nabízí konkrétní aktivity a činnosti, které spojí prvky hudební výchovy s cíli jiných předmětů – a to nejen uměleckých.

RESUMÉ

In my bachelor thesis I deal with a theme of integration Music lessons into all subjects at the first stage of primary school mainly at the third class. My work solves problems about personal assumptions due to a developmental stage of younger school children – it is interested in music maturity, a psychosocial development and motivation of a child. I open problems of teaching Music lessons; especially I find possibilities how to create SVP. I offer proper methods for integration of this subject into teaching. A practical part of my thesis gives particular activities and acts, which connect elements of Music lessons with aims of other subjects – which cannot be artistic.

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

- **Příloha 1:** HV v RVP ZV s úpravami z roku 2013
- **Příloha 2:** Příklad zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu HV; ZŠ Havlíčkův Brod
- **Příloha 3:** Část ŠVP Naše škola 2. ZŠ Chodov; třetí ročník
- **Příloha 4:** Umění a kultura (1. stupeň, HV); charakteristika vzdělávací oblasti; ŠVP Naše škola 2. ZŠ Chodov
- **Příloha 5:** ŠVP Naše škola 2. ZŠ Chodov; vzdělávací obor Hudební výchova

HUDEBNÍ VÝCHOVA

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

1. stupeň

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- **HV-3-1-01** zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase
- **HV-3-1-02** rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem
- **HV-3-1-03** využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
- **HV-3-1-04** reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie
- **HV-3-1-05** rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby
- **HV-3-1-06** rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- **HV-5-1-01** zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlas v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti
- **HV-5-1-02** realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not
- **HV-5-1-03** využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní
- **HV-5-1-04** rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby
- **HV-5-1-05** vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace
- **HV-5-1-06** rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metroritmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny
- **HV-5-1-07** ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace

Učivo

VOKÁLNÍ ČINNOSTI

- **pěvecký a mluvní projev** – pěvecké dovednosti (dýchání, výslovnost, nasazení a tvorba tónu, dynamicky odlišený zpěv), hlasová hygiena, rozšiřování hlasového rozsahu
- **hudební rytmus** – realizace písní ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- **dvojhlas a vícehlas** – prodleva, kánon, lidový dvojhlas apod.
- **intonace, vokální improvizace** – diatonické postupy v durových a mollových tóninách (V., III. a I. stupeň, volné nástupy VIII. a spodního V. stupně apod.), hudební hry (ozvěna, otázka - odpověď apod.)
- **záznam vokální hudby** – zachycení melodie písně pomocí jednoduchého grafického vyjádření (např. linky), nota jako grafický znak pro tón, zápis rytmu jednoduché písně, notový zápis jako opora při realizaci písně

INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

- **hra na hudební nástroje** – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.
- **rytmizace, melodizace a stylizace, hudební improvizace** – tvorba předeher, meziher a doher s využitím tónového materiálu písně, hudební doprovod (akcentace těžké doby v rytmickém doprovodu, ostinato, prodleva), hudební hry (ozvěna, otázka – odpověď), jednodílná písňová forma (a – b)
- **záznam instrumentální melodie** – čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů

HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

- **taktování, pohybový doprovod znějící hudby** – dvoudobý, třídobý a čtyřdobý takt, taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance
- **pohybové vyjádření hudby a reakce na změny v proudu znějící hudby** – pantomima a pohybová improvizace s využitím tanečních kroků
- **orientace v prostoru** – utváření pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci či pohybových hrách

POSLECHOVÉ ČINNOSTI

- **kvality tónů** – délka, síla, barva, výška
- **vztahy mezi tóny** – souzvuk, akord
- **hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem** – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu
- **hudba vokální, instrumentální, vokálně instrumentální, lidský hlas a hudební nástroj**
- **hudební styly a žánry** – hudba taneční, pochodová, ukolébavka apod.
- **hudební formy** – malá písňová forma, velká písňová forma, rondo, variace
- **interpretace hudby** – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková)

PŘÍLOHA 2

Příklad zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu Hudební výchova

Ukázka je převzata ze ŠVP ZV Základní školy Havlíčkův Brod (in Kol. autorů, 2005, s. 70 - 71).

Hudební výchova

Očekávané výstupy na konci 1. období

Žák:

- zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase v durových, popř. v molových tóninách s využitím správných pěveckých návyků (správně vyslovuje, používá pěvecké dýchání, dbá na hlasovou hygienu)
- rytmizuje a melodizuje jednoduché texty
- využívá jednoduché hudební nástroje
- reaguje pohybem na znějící hudbu, zvládá jednoduché lidové tance
- rozlišuje základní hudební nástroje
- rozpozná jednotlivé kvality tónů

Učivo

3. ročník

- **Hlasová výuka**
- pokračování v osvojených činnostech z předešlých ročníků (dýchání, výslovnost, uvolněný zpěv)
- správný pěvecký postoj
- osvojování pěveckého dělení slov
- **Poslech**
- poznávání hudby zábavné, slavnostní
- skladby B. Smetany, A. Dvořáka, L. Janáčka
- zdokonalování se v poznávání hudebních nástrojů (klarinet, lesní roh, fagot, příčná a zobcová flétna)
- **Hudební nauka**
- seznámení s názvy not (c1 – h1)
- nota osminová, pomlky
- taktování dvoudobého taktu
- **Instrumentální činnost**
- zdokonalování doprovodu na rytmické nástroje
- **Hudebně pohybová činnost**
- taktování na 2 doby
- chůze dvoudobá
- vyjádření hudební nálady

Komentář:

Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu Hudební výchova je utvořen tak, že očekávané výstupy jsou z RVP ZV na 1. stupni distribuovány a rozpracovány do období, učivo je pak v návaznosti na tyto výstupy členěno do jednotlivých ročníků.⁶⁹

---

⁶⁹ Zde je ukázka pouze 3. ročníku.

PŘÍLOHA 3

Část ŠVP Naše škola 2. ZŠ Chodov; třetí ročník

Vzdělávací obor - Výtvarná výchova

1. - 3. ročník

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Výtvarné osvojování skutečnosti	<p>Rozvíjí dětskou fantazii a představivost.</p> <p>Pozoruje přírodniny, rozlišuje tvary, barvy, struktury, jejich kombinace a výtvarné dotváření. Poznává různé materiály (přírodní i umělé), seznamuje se s různými způsoby jejich zpracování (různými technikami), osvojuje si dovednosti práce s různými nástroji.</p> <p>Rozvíjí schopnost výtvarně vnímat věci, užitékové předměty z hlediska funkce, tvaru, dekoru, pohybu. Pozoruje tvary užitékových předmětů a pokouší se o výtvarné ztvárnění jejich obrysově linie. Poznává funkci různých předmětů, které člověk používá k práci. Graficky zaznamenává pohyb a zobrazuje předmět.</p>	<p>Tematická práce, námětové kreslení na základě vlastních prožitků dětí.</p> <p>Dětský příběh vyjádřený kresbou.</p> <p>Výtvarné vyjádření emocí, smyslových vjemů myšlenek, událostí (malba, kresba).</p> <p>Výtvarné osvojování přírody.</p> <p>Experimentování s barvami (míchání, zapouštění, překrývání).</p> <p>Využívání různých materiálů (přírodních, umělých, včetně odpadových).</p> <p>Experimentuje s běžnými i netradičními nástroji a materiály (štětec, dřívko, rudka, uhel, fix, ruka, prsty, provázek, papír, kůra, textilie, kůže).</p> <p>Výtvarné osvojování předmětů (kresba, koláž).</p> <p>Seznamování s různými grafickými technikami (otisk, frotáž, papírořez, tisk z koláže, kombinace technik).</p>	<p>OSV 1 VDO 1 VMEGS 3 MuV 2 EV 3, 4 MeV 4</p>
Experimentování a práce s výtvarnými prostředky	<p>Umí pracovat s barvou různé konzistence, rozezná studené a teplé barvy, osvojuje si schopnost vědomě míchat základní barvy.</p> <p>Využívá základní barvy i barvy vzniklé mícháním, tvoří soulad dvou barev.</p> <p>Poznává možnosti námětového plošného i lineárního vyjádření, pokouší se volně pracovat s linkou, tvarem, obrysem.</p> <p>Provádí jednoduché náčrty, plány, modely podle fantazie a skutečnosti.</p> <p>Komponuje jednoduché tvary, vnímá neuspořádaní</p>	<p>Barva.</p> <p>Linie.</p> <p>Modelování a organizace prostoru. Využívá dostupné stavební prvky - papírové krabíčky.</p>	

	<p>či záměrné rozmístění či řazení. Formuje, deformuje materiály, pokouší se o plastické komponování.</p> <p>Experimentuje s různými materiály k vytváření prostorových prací. Pokouší se dotvářet výtvarné práce písemným projevem.</p> <p>Rytmičky řeší plochu s využitím různých prvků a střídání barev. Člení plochu s použitím libovolných geometrických prvků, vytváří barevnou kompozici.</p>	<p>Hračky v životě dětí.</p> <p>Využívá různé materiály k prostorovému zpracování (modelína, modurit, sádra, papír, přírodniny, plasty).</p> <p>Dekorativní práce.</p>	
Svět, který dítě obklopuje, ovlivňuje ho	<p>Seznamuje se s významnými osobnostmi výtvarného umění (Josef Lada, Ondřej Sekora, Helena Zmatlíková, Adolf Born).</p>	<p>Výstavy. Věda a technika. Architektura.</p> <p>Besedy. Vycházky s výtvarnými náměty.</p>	

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

Osobnostní rozvoj 1

Výchova demokratického občana (VDO)

Občanská společnost a škola 1

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)

Jsmo Evropané 3

Multikulturní výchova (MuV)

Lidské vztahy 2

Environmentální výchova (EV)

Lidské aktivity a životní prostředí 3

Vztah člověka k prostředí 4

Mediální výchova (MeV)

Vnímání autora mediálních sdělení 4

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TĚMATA
Jazyková výchova	Rozlišuje slabiky a hlásky, správně klade slovní přízvuk. Správně odůvodňuje souhlásky, tvoří správné tvary slov. Odlišuje souvětí a větu jednoduchou, pozná základní skladební dvojici, všímá si významu slov. Zvládá přehled i užívání vyjmenovaných slov a s tím i pravopis po obojetných souhláskách. Rozlišuje slovní druhy, pracuje s některými mluvnickými kategoriemi podstatných jmen. Správně píše obvyklá vlastní jména. Seznamuje se s některými mluvnickými kategoriemi u sloves. Infinitiv.	Nauka o slově: slovo a skutečnost, slova významem podobná, příbuzná, protikladná, párové souhlásky uvnitř slov. Věta a souvětí: věta jednoduchá, základní skladební dvojice, spojování vět, doplňování souvětí. Vyjmenovaná slova: pamětné zvládnutí vyjm. slov, jejich použití v textu, pravopis i, y po obojetných souhláskách. Druhy slov: poznávání a rozlišování slovních druhů kromě zájmen a příslovcí, ohebné a neohebné slovní druhy, určování rodu a čísla u podstat. jmen, seznamování s pádovými otázkami. Vlastní jména: uvědomělé zvládnutí jmen osob, vyhledávání jmen zvířat, měst, obcí, hor a řek. Seznamování s některými mluvnickými kategoriemi sloves- číslo, osoba, čas. Poznávání infinitivu.	OSV 1, 2, 3
Slohová výchova	Souvisle se vyjadřuje i klade otázky, vypravuje dle názorných pomůcek, popisuje předměty i činnosti.	Stylizace a kompozice: procvičování slovosledu, členění jazykového projevu, sestavování nadpisu a procvičování členění projevu, souvislé jazyk. projevy, pojmenovávání předmětů i dějů, otázky a odpovědi. Vytvoření dovedností klást otázky. Reprodukce textu: vypravování podle obrázků, popis jednoduchých předmětů a činností. Požádání o informaci, podání stručné informace (i telefonicky), uvítání návštěvy i rozloučení se. Sdělování pozdravů ústní i písemné – pohlednice i dopis, výběr vhodných výrazů, četba jednoduchých textů.	
Literární výchova	Čte plynule, s porozuměním, správně intonuje, orientuje se v textu, umí text reprodukovat. Využívá získaných dovedností a návyků při četbě jednoduchých textů.	Přednes básní, dramatizace, orientace v textu.	
Psaní	Umí psát podle normy, čitelně, kontroluje vlastní projev, vyjadřuje se v jednoduchých formách.	Opis, přepis, tvorba vlastního textu, blahopřání, dopis.	

PRŮŘEZOVÁ TĚMATA - použité zkratky**Osobnostní a sociální výchova (OSV)**

Osobnostní rozvoj	1
Sociální rozvoj	2
Morální rozvoj	3

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TĚMATA
Představování	Pozdraví při setkání a loučení. Rozumí jednoduchým pokynům a otázkám učitele, které jsou sdělovány pomalu a s pečlivou výslovností, a reaguje na ně verbálně i neverbálně. Rozumí obsahu jednoduchého krátkého psaného textu, pokud má k dispozici vizuální oporu. Naváže konverzaci s novým kamarádem – cizincem, představí se a zeptá se na jméno, zeptá se na věk a řekne svůj, řekne, co má a co nemá rád, jak se má. Zopakuje a použije slova a slovní spojení, se kterými se v průběhu výuky setkal.	pozdravy, představování - jsem chlapec, dívka jméno, věk poděkování návčik písniček	OSV 1, 2, 3 VMEGS 1
Barvy	Seznamuje se s barvami. Umí vyjmenovat 10 barev.	samohláska široké é hláska r, w přidech po p, k, t hlasité a tiché čtení, zvyšování plynulosti čtení sloveso mít rád, mít zájmeno já, ty, vy rozlišování hlásek v-f, g-h na konci slova návčik písniček	
Čísla	Seznamuje se s anglickými hláskami na základně názvů čísel 0-20. Umí se zeptat na telefonní číslo.	psaní, čtení a poslech čísel 0 – 10 seznámení s čísly 11 – 20 číslovky s podstatnými jmény	
Jídlo, zvířata, hračky	Pracuje s některými obrázky. Rozvíjí si slovní zásobu. Umí použít člen určitý a neurčitý. Umí rozlišit jednotné a množné číslo. Zvládá vyjmenovat nejběžnější jídla, umí vyjmenovat	podstat. jména - člen, množné číslo přídavná jména	

	některé druhy potravin nebo nápojů. Umí požádat o některý druh zboží, umí ukázat na hračky nebo na obrázek. Rozumí obsahu jednoduchého krátkého mluveného textu, který je pronášen pomalu, zřetelně a s pečlivou výslovností, pokud má k dispozici vizuální oporu. Přiřadí mluvenou a psanou podobu téhož slova či slovního spojení. Píše slova a krátké věty na základě textové a vizuální předlohy.	přivlastňovací zájmena zájmena - podměty časování sloves mít, být hlasitě a tiché čtení návčik písniček	
--	---	---	--

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

Osobnostní rozvoj 1

Sociální rozvoj 2

Morální rozvoj 3

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)

Evropa a svět nás zajímá 1

Vzdělávací obor - Matematika

3. ročník

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Číslo a početní operace Číselný obor 1 - 1000	Čte a píše trojčíferná čísla, vytváří konkrétní soubor (penězi, milimetrovým papírem) s daným počtem prvků do 1000. Zakreslí obraz daného čísla na číselné ose, porovnává čísla do 1000. Používá sčítání a odčítání v daném oboru při řešení praktických úloh. Písemně sčítá a odčítá dvě trojčíferná čísla, provádí kontrolu svého výpočtu. Řeší slovní úlohy na porovnávání dvou trojčíferných čísel. Řeší slovní úlohy na sčítání a odčítání dvou trojčíferných čísel, řeší slovní úlohy na vztahy o n-více (méně). Provádí předběžný odhad výsledku řešení.	Číselná řada, zápis čísel. Porovnávání čísel. Číselná osa. Zaokrouhlování čísel na 100, 10. Rozklad čísla v desítkové soustavě. Součet a rozdíl čísel. Písemné algoritmy sčítání a odčítání. Odhad a kontrola výsledku.	OSV 3 EV 3
Násobení a dělení v oboru násobílek a mimo obor násobílek v číselném oboru do 100	Automaticky užívá spoje všech násobílek. Násobí pamětně dvojčíferné číslo jednocíferným v jednoduchých případech. Dělí dvojčíferné číslo jednocíferným v oboru násobílek, dělí dvojčíferné číslo jednocíferným mimo obor násobílek. Určuje neúplný podíl a zbytek v jednoduchých případech. Čte a sestavuje tabulky, násobků, užívá tabulkové zápisy v praxi (např. ceny zboží, vzdálenosti). Užívá násobení a dělení při řešení praktických úloh. Řeší a vytváří slovní úlohy vedoucí k násobení dvojčíferného čísla jednocíferným a dělení dvojčíferného čísla jednocíferným. Řeší slovní úlohy vedoucí k užití vztahů n-krát více, n-krát méně.	Násobítky: 6,7,8,9. Dělení v oboru násobílek 1-10. Násobení a dělení dvojčíferných čísel jednocíferným. Dělení se zbytkem. Součin, podíl, zbytek.	
Geometrie v rovině a prostoru	Označí bod, krajní body úsečky, průsečík dvou přímek, měří délku úsečky. Převádí jednotky délky s užitím měnitele 1000, 100, 10, provádí odhad délky a vzdálenosti. Určí obvod jednoduchého obrazce (trojúhelník, čtverec, obdélník) sečtením délek jeho stran.	Přímka, polopřímka, vzájemná poloha dvou přímek, rovnoběžky, různoběžky, průsečík dvou různoběžek. Čtvercová síť. Rovinné obrazce: trojúhelník, čtverec, obdélník, čtyřúhelník. Strana rovinného obrazce, obvod. Jednotky délky: mm, km.	

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Jsem školák	<p>Vytváří si nevhodnější způsob práce a odpočinku.</p> <p>Dodržuje základní režimové návyky v průběhu dne a týdne (s pomocí učitele a rodičů).</p> <p>Rozlišuje, na koho je vhodné se v případě potřeby obrátit s problémem (v rodině, ve škole).</p> <p>Podílí se na příznivé atmosféře ve třídě, nepovyšuje se nad ostatní, neprosazuje své potřeby silou, rozlišuje nevhodné chování a umí na ně poukázat, vyjadřuje svůj názor.</p> <p>Rozpoznává odlišnost lidí (dětí cizinců, příslušníků národnostních menšin) podle vzhledu, ale nechápe je jako důvod k odlišnému jednání s nimi.</p> <p>Ovládá pravidla slušného chování mezi lidmi a procvičuje je v konkrétních situacích.</p> <p>Zná školní řád.</p> <p>Zná spojení na rodiče – adresy do zaměstnání, telefony a umí je použít.</p> <p>Orientuje se v nejbližším okolí školy a ví, která místa a situace v okolí školy mohou být nebezpečná.</p> <p>Rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času; uplatňuje základní pravidla účastníka silničního provozu.</p> <p>Ovládá základní pravidla provozu na pozemních komunikacích z pohledu chodce a cyklisty a dodržuje je.</p> <p>Seznámí se s členěním dopravních značek do skupin (uvědomuje si rozdíly tvarové i barevné).</p> <p>Umí použít veřejný telefon (zná důležitá telefonní čísla – 150, 155, 158, 156).</p> <p>Ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek.</p>	<p>Škola.</p> <p>Riziková místa a situace.</p> <p>Privolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví – čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku.</p>	<p>OSV 1, 2, 3</p> <p>VDO 1, 2</p> <p>EV 1, 2, 3, 4</p> <p>MuV 1, 2, 3</p>
Příroda	<p>Popisuje vlastnosti některých látek a jejich změn na základě pozorování a pokusů.</p>	<p>Neživá příroda.</p> <p>Látky a jejich vlastnosti.</p>	
	<p>Provádí elementární pokusy s různými látkami při použití jednoduchých měřicích pomůcek a dodržuje zásady bezpečnosti.</p> <p>Rozeznává přírodniny a lidské výtvořiny.</p> <p>Rozlišuje známé látky podle jejich vlastností.</p> <p>Vysvětlí základní význam vody, vzduchu, ohně, nerostů, hornin, půdy pro život člověka.</p> <p>Posuzuje Slunce jako zdroj tepla a světla, života a zdraví.</p> <p>Rozlišuje rozmanitost v jednotlivých ročních obdobích, oceňuje krásy přírody (barvy, tvary, aj.). Ztvárňuje je vlastními vyjadřovacími prostředky.</p> <p>Vytváří kalendář přírody na základě pravidelného pozorování a průběžného zaznamenávání počasí pomocí dohodnutých značek.</p>	<p>Neživá příroda (vzduch, voda, půda, Slunce a Země).</p> <p>Zkoumáme přírodu.</p>	
Život v přírodě	<p>Osvojuje si znaky života, životní potřeby a projevy.</p> <p>Průběh života rostlin, částí těla rostlin.</p> <p>Poznává a určuje běžné známé hospodářské rostliny.</p> <p>Rozlišuje nejznámější rostliny ze svého okolí a určuje je podle některých částí těla (list, květ, plod).</p> <p>Radí rostliny do skupin (užitkové, okrasné, chráněné).</p> <p>Umí vysvětlit rozdíl mezi dřevinami, bylinami, houbami.</p> <p>Poznává nejznámější jedovaté houby a umí vysvětlit nebezpečí jejich záměny s jedlými houbami.</p> <p>Vypěstuje nenáročnou rostlinu.</p> <p>Vhodně zachází s drobnými domácími zvířaty, zná pravidla bezpeč. při kontaktu s neznámými (jedovatými) rostlinami a živočichy.</p> <p>Popisuje a určuje známá zvířata podle typických znaků, pracuje s obrazy, modely zvířat.</p>	<p>Živá příroda.</p> <p>Rostliny.</p> <p>Houby.</p> <p>„pokus“</p> <p>Živočiškové a rostliny.</p> <p>Živočiškové ve volné přírodě.</p> <p>Domácí zvířata.</p>	
Člověk	<p>Orientuje se v základních odlišnostech člověka od ostatních živočichů.</p> <p>Pojmenuje základní části lidského těla (včetně nejdůležitějších vnitřních ústrojí).</p> <p>Orientuje se ve změnách lidského těla v etapách lidského života – dětství, dospívání, dospělost, stáří –</p>	<p>Člověk.</p> <p>Lidské tělo.</p> <p>Stavba těla.</p> <p>Růst a vývoj.</p>	

	<p>(včetně pohlavních orgánů). Vnímá své tělo a vyjadřuje pocity spojené s jeho činností. Orientuje se v základních způsobech vzájemného vyjadřování lásky v rodině, mezi kamarády. Uplatňuje právo (v případě potřeby) odmítnout doteky, které člověka uvádějí do rozpaků nebo ho obtěžují. Orientuje se v roli muže a ženy při početí a narození dítěte. Osvojuje si způsoby chování ke kamarádům, těhotným ženám, novorozencům, starým lidem.</p>	Rodina.	
Člověk a zdraví	<p>Orientuje se mezi zdravou a méně zdravou stravou, dodržuje pitný režim. Umí se chovat u jídelního stolu. Rozpoznává některé obvyklé příznaky běžných nemocí + infekčních nemocí a nebojí se kontaktu s lékařem. Ošetří drobná poranění, chápe, že dostatečný spánek, odpočinek, aktivní pohyb má pro zdraví velký význam. Pojmenuje některá zdravotní rizika spojená s kouřením, častým a dlouhým sezením u počítače aj. Chrání se před stykem s cizí krví (úrazy, nalezené injekční stříkačky, aj.). Uvědomuje si, jak může člověk ohrozit své zdraví použitím návykových látek, dokáže je odmítnout. Bezpečně zachází s běžnými mycími a čisticími prostředky používanými v domácnosti. Rozpoznává nebezpečná místa ve svém okolí a v souvislosti s nimi uplatňuje způsoby bezpečného chování. Dokáže odmítnout návrhy a lákání cizích osob. Rozpoznává, na koho se má obrátit v případě pocitu vlastního ohrožení. Rozpoznává význam aktivního pohybu pro zdraví, pojmenuje správné způsoby sezení a nošení předmětů. Vnímá nevhodnost brutálních filmů s projevy násilí, zabíjení apod. a odmítá je (za pomoci učitele a rodičů).</p>	<p>Zdravý životní styl, správná výživa, výběr a způsoby uchování potravin, vhodná skladba stravy, pitný režim, nemoci přenosné a nepřenositelné, ochrana před infekcemi přenosnými krví (hepatitida, HIV/AIDS), prevence nemocí a úrazů. Pečujeme o své zdraví. Být zdravý. Obranný schopnost organismu, „praktická ukázka obvodové techniky“. Lidé a technika. Jak můžeme ohrozit své zdraví. Osobní bezpečí. Pohyb a zdraví.</p>	

Člověk mezi lidmi	<p>Vhodně se chová v různých situacích a uplatňuje základní pravidla slušného chování (za pomoci učitele a rodičů). Snaží se řešit spory nenásilným způsobem, nevynucovat si požadavky násilím, respektovat odlišné názory a zájmy jiných, jejich soukromí apod. (za pomoci učitele a rodičů). Chápe nevhodnost neslušných, hrubých, urážlivých výrazů a nepoužívá je v rozhovoru s jiným člověkem. Projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům.</p>	Škola.	
Lidé a čas	<p>Určuje čas podle hodin, poznává a prakticky využívá základní časové jednotky (hodina, minuta, sekunda). Používá kalendář (i v souvislosti s ročními obdobími), určuje měsíce, týdny, dny. Sleduje data narození členů rodiny (kamarádů) nebo jiných významných dnů, orientuje se v čase (rozlišuje mezi dějem v minulosti, přítomnosti, budoucnosti).</p>	<p>Orientace v čase a časový řád. Jak žili lidé dříve.</p>	
Práce a volný čas	<p>Pojmenuje a rámcově přiblíží profese svých rodičů. Rozlišuje na konkrétních případech rozdíl mezi dobrou a špatnou prací, duševní a fyzickou, chrání výsledky své práce (své i jiných) a šetří s nimi zachází. Rozlišuje a využívá nevhodnější způsoby odpočinku, chápe význam pohybu, činnosti pro zdraví a odpočinek. Zhodnotí svůj režim dne a naplní volného času, snaží se o případné zlepšení (s pomoci učitele a rodičů).</p>	Práce a volný čas.	
Lidé a technika	<p>Odlíší výrobky průmyslu a výrobky zemědělské produkce. Určí místo, kde se výrobky vyrábějí. Orientuje se v síti obchodů v obci (nejbližším okolí), zvládá komunikaci s prodávacem. Rozlišuje různé podoby peněz, umí zacházet s přidělenými penězi a porovnává cenu některých výrobků. Orientuje se ve světě techniky, který ho bezprostředně obklopuje, posuzuje význam a potřebu některých běžně užívaných nástrojů, přístrojů, strojů. Orientuje se v druzích dopravy a způsobech moderního</p>	Lidé a výrobky.	

	<p>cestování. Komunikuje pomocí telefonů (domácího, mobilního, veřejného), zná nejdůležitější telefonní čísla a možnost jejich využití. Chápe nebezpečí nevhodné manipulace s elektrickými spotřebiči, neznámými předměty. Uvědomuje si škodlivé vlivy dlouhodobého používání počítače, televize apod., reguluje délku pobytu u těchto přístrojů za pomoci učitele a rodičů.</p>	Svět v pohybu.	
Naše obec	<p>Označí rozdíly mezi městským a venkovským prostředím. Pojmenuje nejdůležitější části, místa obce a umístění významných budov a objektů. V případě potřeby se k nim bezpečně dopraví (obchod, pošta, lékař, policie aj.). Vytvoří jednoduchý orientační plánec obce, orientuje se v okolí školy a bydliště, vyhledává informace o minulosti své obce.</p>	Místo, kde žijeme. Naše obec. „vycházka“	
Věci a činnost kolem nás	<p>Rozlišuje nejrozšířenější činnosti lidí (práce, hra, učení, cestování, nakupování, získávání informací aj.). Pojmenovává lidské výtvořiny, které nás obklopují. Rozpoznává různé materiály a orientuje se v jejich použití. Zařídí jednoduché záležitosti (nákup běžných předmětů - potraviny, noviny, odeslání dopisů aj.). Umí pracovat podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu. Dbá na pořádek a čistotu při práci.</p>	Lidská činnost a tvořivost.	
Domov	<p>Vyjádří různými způsoby, co pro něho znamená domov a vztah ke známým lidem a věcem. Orientuje se v členění domu a bytu, zná funkce jednotlivých prostor domu a bytu. Zná svou plnou adresu a telefonní číslo, umí používat domácí telefon. Chrání osobní údaje před cizími lidmi (nesdělovat adresu, telefon domů aj.), bezpečně se orientuje v nejbližším okolí bydliště, přispívá ke zlepšení</p>	Domov. Naše vlast.	

	<p>prostředí domova. Zná širší pojetí domova, zná název kraje, do kterého patří jeho bydliště. Určí, do které historické země naší vlasti patří území místní krajiny (Čechy, Morava, Slezsko). Rozlišuje některé státní symboly naší vlasti (státní znak, vlajka, hymna) a vhodně se chová v situacích spojených z jejich používáním (státní svátky).</p>		
Krajina kolem nás	<p>Pojmenuje hlavní světové strany, seznámí se s pronicpem kompasu a buzoly. Seznámí se s možnostmi určování světových stran podle přírodních úkazů např.: podle lišejníků, letokruhů na pařezech. Vyhledává v místní krajině hlavní zeměpisné a přírodní dominanty a uvede jejich názvy. Seznámí se s orientací v okolní krajině. Seznámí se s určováním svého postavení podle umístění okolních objektů. Jednoduše popisuje přírodní a lidmi vytvořené objekty pozorované v místní krajině domova. Seznámí se se způsoby využití krajiny člověkem. Vyjádří různými způsoby krásu přírody a její rozmanitost. Umí rozpoznat a respektovat nebezpečí osamocenému pohybu v krajině (srázy, vodní toky, hustý porost, ...).</p>	Země, v níž žijeme. Krajina v okolí domova.	
Rodina	<p>Pojmenuje základní povinnosti a práva členů rodiny. Umí se vhodně chovat k jednotlivým členům rodiny (pozdravit, představit se, rozloučit se). Rozlišuje základní i širší příbuzenské vztahy. Uvědomuje si funkci rodiny ve společnosti. Pojmenuje některé problémy dětí, které žijí jen s jedním z rodičů. Uvědomuje si potřeby dětí žijících v dětských domovech a dětských vesničkách.</p>	Rodina.	

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

Osobnostní rozvoj 1

Sociální rozvoj 2

Morální rozvoj 3

Výchova demokratického občana (VDO)

Občanská společnost a škola 1

Občan, občanská společnost a stát 2

Multikulturní výchova (MuV)

Kulturní diference 1

Lidské vztahy 2

Etnický původ 3

Environmentální výchova (EV)

Ekosystémy 1

Základní podmínky života 2

Lidské aktivity a životní prostředí 3

Vztah člověka k prostředí 4

Vzdělávací obor - Tělesná výchova

2. - 3. ročník

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Pořadová cvičení	- žák se orientuje v základních pojmech	Základní postoje - pozor, pohov, základní povely (nástup, pozor, pohov, vpravo vbok, vlevo vbok, vyrovnat, rozchod), nástup na značky, do řady, do družstev, společný pozdrav	OSV 1, 2, 3 MuV 2 EV 3
Rytmická gymnastika a tanec	- žák ví, že cvičení s hudebním doprovodem přináší radost	Rytmizovaný pohyb podle písni, střídání chůze a běhu a jejich využití při tanci	
Průpravná cvičení	- žák chápe, že různá cvičení mají různé účinky a pravidelně je zařazuje do svého denního režimu, dovede se soustředit na přesné provedení pohybu	Rozcvičky k procvičení koordinace, protahovací, dechová cvičení, cvičení v různých polohách a cvičení na nářadí	
Pohybové hry	- žák chápe, že jsou pohybové hry s různým zaměřením a účelem, uvědomuje si možná nebezpečí při hrách	Základní pravidla her, využití přírodního prostředí a netradičního náčiní	
Lehká atletika	- žák zvládá základní techniku běhu, skoku do dálky a hodů míčkem, dodržuje základní pravidla bezpečnosti a za pomoci učitele je dodržuje - žák ví, že pohyb je vhodný pro zdraví, zná pravidla bezpečnosti při atletických činnostech a za pomoci učitele je dodržuje	Běh rychlý, vytrvalostní, polovysoký start, skok z místa, hod míčkem Běh střídaný s chůzí, s překonáváním překážek, rychlý běh na 20 – 60 m, vytrvalostní běh, skok daleký z místa odrazem snožmo, hod míčkem na dálku horním obloukem	
Sportovní gymnastika	- žák ví, že gymnastika obsahuje základní druhy cvičení, které napomáhají ke správnému držení těla, zná pasivně pojmy osvojovaných cviků a používaného náčiní a nářadí, umí kotoul	Průpravná cvičení pro zvládnutí kotoulu vpřed i vzad. Kotoul vpřed, kotoul vzad. Průpravná cvičení pro nácvik gymnastického odrazu z trampolinky, cvičení na lavičce (kladince) - chůze před, vzad i s obraty, přeskoky lavičky. Šplh na tyči.	
Sportovní hry	- žák zvládá základní způsoby držení a chytání míče, zná základní pojmy označující náčiní, dovednosti a nejznámější hry	Držení míče jednoruč, obouřuč, zákl. přihrávky rukou a nohou, vrchní chytání obouřuč. Konkrétní sportovní hry - dle podmínek školy: plavání, bruslení, sáňkování, lyžování.	
Turistika	- žák ví, že turistika a pobyt v přírodě patří k nejzdravějším aktivitám	Chůze v terénu, překonávání přírodních překážek, orientace v přírodě. Zásady bezpečnosti a hygieny při turistice.	

Zdravotní výchova	- žák se dovede samostatně převléci do cvičebního úboru a umýt se. - žák umí přivolat pomoc k ošetření drobných poranění	Osobní hygiena těla i oděvu. Příprava a uklid nářadí, bezpečný pohyb a bezpečné chování ve známém prostoru. První pomoc k ošetření drobných poranění.	
--------------------------	---	---	--

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

Osobnostní rozvoj 1

Sociální rozvoj 2

Morální rozvoj 3

Multikulturní výchova (MuV)

Lidské vztahy 2

Environmentální výchova (EV)

Lidské aktivity a životní prostředí 3

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Práce s drobným materiálem	Žák: - poznává vlastnosti materiálu, pracovní pomůcky a nástroje - si osvojuje základy bezpečnosti a hygieny práce - poznává přírodniny, folie, papír a kartón, textil, drát - vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů - pracuje podle slovního návodu a předlohy	<i>Techniky práce</i> – stříhání, ohýbání, spojování, navlékání, propichování, slepování, lisování, nalepování, trhání, válení, skládání papíru, odměřování, sušení, ... <i>Příklady výrobků</i> – korále, zvířata, ozdoby, figurky,....	OSV 1, 2, 3
Práce s modelovací hmotou	Žák: - se seznamuje s vlastnostmi plastelíny - modelování používá v mezipředmětových vztazích s M, ČJ a Prv	<i>Techniky práce</i> – válení v dlaních, v prstech, na podložce hnětení ... <i>Příklady výrobků</i> – figurky zvířat, jednoduché tvary, ...	
Práce montážní a demontážní	Žák: - zvládá elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi - skládá podle svých schopností jednoduché modely samostatně nebo s vedením učitele - pracuje se stavebnicemi z kartónových prvků	Montáž, demontáž	
Pěstitecké práce	Žák: - provádí pozorování přírody, zaznamenává a hodnotí výsledky pozorování - pečuje o nenáročné rostliny ve své třídě, pěstuje některé plodiny (např. hrách, fazole,...)	Vycházky do přírody v různých ročních obdobích. Pokusy a pozorování.	
Lidové zvyky, tradice a řemesla	Žák: - poznává lidové zvyky, tradice a řemesla na základě přímých ukázek nebo videa.	Dle možnosti beseda v knihovně.	

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky**Osobnostní a sociální výchova (OSV)**

Osobnostní rozvoj 1

Sociální rozvoj 2

Morální rozvoj 3

PŘÍLOHA 4

UMĚNÍ A KULTURA (1. stupeň, HV)

Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblast Umění a kultura umožňuje žákům jiné než pouze racionální poznávání světa a odráží nezastupitelnou součást lidské existence – umění a kulturu. Kulturu, jako procesy i výsledky duchovní činnosti, umožňující chápat kontinuitu proměn historické zkušenosti, v níž dochází k socializaci jedince a jeho projekci do společenské existence, i jako neoddelitelnou součást každodenního života (kultura chování, oblékání, cestování, práce).

Umění, jako proces specifického poznání a dorozumívání, v němž vznikají informace o vnějším a vnitřním světě a jeho vzájemné provázanosti, které nelze formulovat a sdělovat jinými než uměleckými prostředky.

Vzdělávání v této oblasti přináší umělecké osvojování světa, tj. osvojování s estetickým účinkem. V procesu uměleckého osvojování světa dochází k rozvíjení specifického citění, tvořivosti, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu. Součástí tohoto procesu je hledání a nalézání vazeb mezi druhy umění na základě společných témat, schopnosti vcítit se do kulturních potřeb ostatních lidí a jimi vytvořených hodnot a přistupovat k nim s vědomím osobní účasti. V tvořivých činnostech jsou rozvíjeny schopnosti nonverbálního vyjadřování prostřednictvím tónu a zvuku, linie, bodu, tvaru, barvy, gesta, mimiky atp.

V etapě základního vzdělávání je oblast Umění a kultura zastoupena vzdělávacími obory Hudební výchova a Výtvarná výchova. Vzdělávací oblast lze rozšířit o doplňující vzdělávací obor Dramatická výchova, který je možno na úrovni školního vzdělávacího programu realizovat formou samostatného vyučovacího předmětu, projektu, kurzu apod.

Na 1. stupni základního vzdělávání se žáci seznamují prostřednictvím činností s výrazovými prostředky a s jazykem hudebního a výtvarného umění, ale také umění dramatického a literárního. S nimi se učí tvořivě pracovat, užívat je jako prostředků pro sebevyjádření. Poznávají zákonitosti tvorby, seznamují se s vybranými uměleckými díly, učí se je vzhledem ke svým zkušenostem chápat a výpovědi sdělované uměleckým dílem rozpoznávat a interpretovat.

Hudební výchova vede žáka prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace. V etapě základního vzdělávání se tyto hudební činnosti stávají v rovině produkce, recepce a reflexe obsahovými doménami hudební výchovy.

Hudební činnosti jako činnosti vzájemně se propojující, ovlivňující a doplňující rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, především však vedou k rozvoji jeho hudebnosti – jeho hudebních schopností, jež se následně projevují individuálními hudebními dovednostmi – sluchovými, rytmickými, pěveckými, intonačními, instrumentálními, hudebně pohybovými, hudebně tvořivými a poslechovými.

Prostřednictvím těchto činností žák může uplatnit svůj individuální hlasový potenciál při sólovém, skupinovém i sborovém zpěvu, své individuální instrumentální dovednosti při souborové hře a doprovodu zpěvného projevu, své

pohybové dovednosti při tanci a pohybovém doprovodu hudby a v neposlední řadě je mu dána příležitost „interpretovat“ hudbu podle svého individuálního zájmu a zaměření.

Obsahem Vokálních činností je práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků.

Obsahem Instrumentálních činností je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.

Obsahem Hudebně pohybových činností je ztvárňování hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest.

Obsahem Poslechových činností je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace;
- chápání umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence;
- k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy;
- k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot;
- ke spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech;
- k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností;
- k uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince;
- k tvořivému přístupu ke světu;
- k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života;
- k zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě.

PŘÍLOHA 5

ŠVP pro vzdělávací obor Hudební výchova

Vzdělávací obor - Hudební výchova

3. ročník

HLAVNÍ OKRUHY	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA
Vokální činnost	Umí pracovat nejméně s 10 písněmi (v durové a mollové tónině).	Dýchání (v pauze, mezi frázemi). Pěvecké dělení slov. Sjednocování hlasového rozsahu (c^1 - c^2). Počátky jednoduchého dvojhlasu. Jednoduchý kánon. Vokální hry. Melodizace textu.	OSV 1 VMEGS 1, 2
Instrumentální činnost	Zvládá rytmické doprovody a instrumentální hry.	Rytmické doprovody ve 2/4 a 3/4 taktu (s využitím hodnot čtvrtových, osminových a půlových not). Hra dvoutaktových mezer při zpěvu spolužáků. Instrumentální hry.	
Hudebně pohybová činnost	Umí pracovat nejméně s 3 hudebně pohybovými hrami.	Dvoudobá chůze a tanec - v průpletu, přísuvný krok. Pohyb podle hudby na místě vpřed i vzad (ve 3/4 taktu). Pohybové vyjádření melodie, jejího charakteru, tempa, dynamiky a emocionálního zážitku z hudby.	
Poslechová činnost	Umí pracovat nejméně se 4 poslechovými skladbami. Rozlišuje charakter melodie (vzestupný, sestupný, lomený). Odlišuje hudbu určenou k slavnostním příležitostem od hudby populární.	Melodie, rozlišování hry na violoncello, akordeon, lesní roh, tubu, činely, spinet, menuet. Polonéza, rocková hudba. Orchester - sólo hudba k slavnostním příležitostem.	
Hudební činnost	Umí pracovat s čtvrtovými, osminovými a půlovými hodnotami ve 2/4 a 3/4 a 4/4 taktu při rytmizaci a melodizaci textů.	Noty c^1 , d^1 , e^1 , f^1 , g^1 , a^1 . Notová osnova. Taktová čára. Nota celá, půlová pomlka 4/4 taktu.	

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA - použité zkratky

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

Osobnostní rozvoj 1

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)

Evropa a svět nás zajímá 1

Objevujeme Evropu a svět 2